

Trygga barn och unga i Stockholm – stöd och skydd mot våld

Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart
Stockholm

Författare: Erik Nordstrand

Förord

Denna rapport är framtagen av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Den behandlar ett utvecklingsområde av betydelse för ett socialt hållbart Stockholm och innehåller rekommendationer och åtgärder som staden kan vidta för att främja en sådan utveckling.

Stockholms stad inrättade Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm under 2015 med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i kommunen och lämna förslag på åtgärder för en jämlik och en socialt hållbar stad.

Kommissionens arbete bedrivs inom stadens förvaltningsorganisation och organiseras utifrån fyra utpekade utvecklingsområden. Enligt direktiv ska kommissionens arbete vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionen ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden.

I framtagandet av denna rapport har sådana underlagsrapporter och andra vetenskapligt grundade underlag varit en viktig utgångspunkt. Rapporten utgår därutöver från erfarenheter i stadens egna verksamheter och lärdomar från andra städer och regioner. Framtagna rekommendationer och åtgärder rör huvudsakligen frågor som kommunen har rådighet över.

Sammanfattning

Trygga och goda uppväxtvillkor är avgörande för barns och ungas fysiska och psykiska hälsa och för folkhälsan på lång sikt. Trygga och goda uppväxtvillkor är också avgörande för barns och ungas möjligheter att tillgodogöra sig en utbildning som lägger grunden för framtida självförsörjning som vuxen. Varje barn har rätt att skyddas mot våld. Våld kan ha en förödande effekt på utvecklingen på lång och kort sikt. Alla barn som utsätts för våld påverkas och reagerar, men alla utvecklar inte symtom eller svårigheter. Att uppleva våld i nära relationer är ett hinder för både vuxnas och barns säkerhet och rättstrygghet.

Stockholm stad har ett långsiktigt mål om att alla medborgare ska vara trygga. Ingen ska behöva vara rädd för våld eller förtryck. Staden ambition är att vara världsledande i skyddet av de mänskliga rättigheterna och att stärka barnets och kvinnors rättigheter. Stockholms stads vision betonar att ett liv med frihet från våld är en grundläggande mänsklig rättighet.

Rapporten visar att Stockholms stad genomför ett långsiktigt strategiskt arbete för att förebygga och uppmärksamma våld och att ge stöd och hjälp till barn som upplevt våld. Mer behöver dock göras för att dels förebygga att barn utsätts för våld dels vidta adekvata åtgärder inom ramen för socialtjänstens utredning för barn som upplevt våld. Det är mer vanligt förekommande att barn i socioekonomiskt svaga områden upplever våld än barn i resursstarka områden.

Utifrån problembilden föreslår därför rapporten att staden bör stärka de förebyggande insatserna för att förhindra att barn utsätts för våld, långt innan de kommer i kontakt med socialtjänsten. Rapporten rekommenderar också att staden genomför utbildnings- och kompetenshöjande insatser. Ytterligare rekommendationer är att säkerställa en likställig handläggning för barn som upplever våld och att det riktas insatser till barn som brottsoffer och deras vårdnadshavare.

Innehåll

Förord	2
Sammanfattning	3
Innehåll	4
1. Bakgrund	5
1.1 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.....	5
1.2 En trygg uppväxt utan våld	6
1.3 Rapportens inriktning och framtagande	7
1.4 Disposition	9
2. Betydelsen av en trygg uppväxt	11
2.1 Våldets olika former	11
2.2 Våldets konsekvenser.....	15
2.3 Särskilt utsatta grupper	17
3. Att motverka barns utsatthet för våld	19
3.1 Prevention	19
3.2 Utredning och handläggning	20
3.3 Stöd och behandling.....	23
3.4 Samverkan för barnets bästa	27
4. Trygga uppväxtvillkor i Stockholm - styrning och organisation	28
4.1 Styrning genom vision och budget	28
4.2 Stadsövergripande styrdokument.....	29
4.3 Nämndernas och bolagens ansvar och uppdrag	32
4.4 Socialtjänstinspektörernas granskningar.....	37
5. Om barn som upplever våld	39
5.1 Barn som upplever våld	39
5.2 Orosanmälningar om våld i Stockholms stad	47
5.3 Medföljande barn till skyddat boende.....	52
5.4 Sammanfattande kommentar.....	53
6. Rekommendationer och åtgärder	54
7. Referenslista	66
8. Bilaga	71

1. Bakgrund

1.1 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Stockholms stads budget för år 2015 slår fast att utvecklingen mot ett mer delat Stockholm ska vändas. Att Stockholm ska vara en sammanhållen stad utgör ett av fyra inriktningsmål fram till 2018. Kommunfullmäktige i Stockholms stad beslutade inför 2015 att tillsätta en kommission som ett led i att förverkliga denna ambition. Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har fram till och med 2017 uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor och föreslå åtgärder för hur Stockholms stad kan minska dessa skillnader och främja en socialt hållbar utveckling i staden.

Det innebär att kommissionen ska tillhandahålla Stockholms stad verktyg för budgetstyrning och uppföljning, prioritering och genomförande av åtgärder som fördelar samhällets resurser på ett sätt som möjliggör för fler att förverkliga sina liv genom studier och arbete. Åtgärderna ska också bidra till att ge alla stockholmare tillgång till goda och trygga livsmiljöer och stärka den sociala sammanhållningen och delaktigheten i samhället.

Ett mål med kommissionen är att redan under arbetets gång kunna gå från analys till verkställande av åtgärder. För att möjliggöra det leds arbetet av utsedda utvecklingsledare inom förvaltningsorganisationen. Genom fördjupningar tas åtgärder fram fortlöpande som sedan kan integreras i ordinarie processer för ledning och styrning. Arbetet organiseras kring följande fyra utvecklingsområden:

- Uppväxt och utbildning
- Arbete och försörjning
- Boende och stadsmiljö
- Demokrati och trygghet

Kommissionens arbete ska enligt direktiven också vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionens arbete ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden som bidrar till att stärka den sociala hållbarheten i Stockholm. En viktig del av kommissionens arbete är också att bidra till öppen och allsidig dialog om sociala skillnader i Stockholm. Därför arrangerar kommissionen kontinuerligt föredragningar, seminarier och konferenser.

1.2 En trygg uppväxt utan våld

Stadens långsiktiga målbild *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla* betonar att Stockholm är en trygg och säker stad där ingen ska behöva vara rädd för våld eller för att utsättas för förtryck. Målbilden stipulerar en stad som genom bred samverkan arbetar framgångsrikt med att förebygga våld i nära relationer.¹

De flesta barn och unga i Sverige har en trygg uppväxt. De behöver inte uppleva våld i sin familj. Det finns dock familjer där barnen bevittnar våld mellan vuxna eller mot syskon, eller själva blir utsatta för våld. Att få en trygg uppväxt är avgörande för barn och ungas möjligheter att bland annat tillgodogöra sig en utbildning som är grunden till att bli självförsörjande som vuxen. Skyddande faktorer under uppväxtåren är att ha goda relationer till sina föräldrar eller vårdnadshavare, men även till andra vuxna utanför familjen, att delta i organiserade fritidsaktiviteter och att aktivt delta i skolarbetet. Barn som växer upp under trygga uppväxtförhållanden löper mindre risk att drabbas av psykisk ohälsa.

Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter består av 54 artiklar varav fyra är de som utgör de grundläggande och vägledande principerna.

- Artikel 2: Inget barn får diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion funktionsnedsättning eller andra liknande skäl.
- Artikel 3: Barnets bästa ska vara vägledande vid allt beslutfattande och vid alla åtgärder som rör barn och unga.
- Artikel 6: Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling. Barn ska tillåtas att få utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar.
- Artikel 12: Barn och unga har rätt att framföra sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem.²

Utöver de fyra vägledande principerna är artiklarna 13, 19 och 39 av särskild vikt för denna rapport. Dessa artiklar handlar om att varje barn har rätt till yttrandefrihet, att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, att varje barn har rätt att skyddas mot fysiskt och psykiskt våld, övergrepp, vanvård eller utnyttjande av sina föräldrar. Vidare handlar artiklarna om att barn som till exempel blivit offer för vanvård, utnyttjande eller försummelse har rätt till

---

¹ *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla.*

² *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022 (2017).*

rehabilitering och social återanpassning. Konventionsstaterna förbinder sig att skydda barnet samt att ge stöd och ingripa rättsligt.³

Att tillgodose barns rätt till, och behov av, en trygg uppväxt är det övergripande temat för denna rapport. Syftet är att analysera förutsättningarna för en trygg uppväxt utan våld för alla barn och unga i Stockholms stad och föreslå åtgärder som staden kan vidta dels för att förebygga att barn och unga utsätts för våld dels hur staden kan ge barn och unga skydd och stöd när våldet trots allt skett. Mot denna bakgrund har rapporten fokus på följande frågeställningar:

- Vilka uttryck tar sig våldet mot barn och unga och vilka konsekvenser har våldet på kort och lång sikt?
- Hur arbetar Stockholms stad idag för att främja en trygg uppväxt utan våld för alla barn och unga i staden?
- Hur ser våldsutsattheten ut bland barn och unga i Stockholm idag?
- Hur kan Stockholms stad förebygga våld mot barn och unga och främja en trygg uppväxt för alla i staden?

Rekommendationer och åtgärder föreslås både avseende förebyggande insatser och skydd och stöd när våld ändå sker.

Kommissionen har valt att avgränsa denna rapport till våld som barn kan utsättas för i hemmet och avser både våld som riktas direkt mot barnet och våld som riktas mot en närstående till barnet, oftast barnets mamma. Med *hemmet* avses inom familjen eller annan närstående. De former av våld som rapporten behandlar är fysiskt och psykiskt våld, omsorgssvikt, vanvård, sexuella övergrepp, våld som sker bland barn i skolan samt hedersrelaterat hot och våld. De våldsformer som undersöks belyses utifrån våldets konsekvenser på kort och lång sikt.⁴

1.3 Rapportens inriktning och framtagande

Denna rapport har tagits fram inom ramen för kommissionens utvecklingsområde Uppväxtvillkor och utbildning. Rapporten har författats av Erik Nordstrand, utvecklingsledare vid socialförvaltningen.

Maria Eriksson, professor vid institutionen för socialvetenskap vid Ersta Sköndal Bräcke högskola, har på kommissionens uppdrag

---

³ *Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.*

⁴ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie.*

sammanställt en underlagsrapport i form av en forskningsöversikt och fördjupningsstudie om barn som upplever våld. Maria Erikssons forskning utgår från ett genus- och barnperspektiv om mäns våld mot kvinnor där frågor om föräldraskap och barns rättigheter står i fokus.

Två arbetsgrupper och en referensgrupp har knutits till arbetet med rapporten. Arbetsgruppernas syfte och uppgift har varit att under arbetets gång föreslå och diskutera rekommendationer och åtgärder. Annelie Sjöberg strateg på socialförvaltningen har bidragit i arbetet med att leda arbetsgrupperna och referensgruppen.

Den första arbetsgruppen har till största del bestått av chefer och medarbetare vid stadsdelsförvaltningarnas sociala barn- och ungdomsvård med fokus på myndighetsutövning, men också från socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen.

- Brita Svensson, Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning
- Åsa Holmström, Älvsjö stadsdelsförvaltning
- Anna Nyholm, Södermalm stadsdelsförvaltning
- Charlotte Ewaldh, Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning
- Lidia Lara Salazar, Skärholmen stadsdelsförvaltning
- Belinda Ekvall, Skärholmen stadsdelsförvaltning
- Louise Hugosson, Kungsholmen stadsdelsförvaltning
- Marie Schönbeck, Södermalm stadsdelsförvaltning
- Cecilia Correa, Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning
- Anders Forsberg, Barnhus Stockholm, socialförvaltningen
- Anastasia von Zweigberk, Kriscentrum för kvinnor och barn, socialförvaltningen
- Jenny Berg, Hägersten-Liljeholmen stadsdelsförvaltning
- Anna-Carin Dalborg, utbildningsförvaltningen
- Malin Torberger, socialförvaltningen
- Karin De Bruin, socialförvaltningen

Den andra arbetsgruppen består av chefer i stadens socialtjänst med kunskap om insatser för barn och unga som arbetar inom öppenvården och vid Kriscentrum för kvinnor och barn.

- Tomas Lindgren, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Kjerstin Zierer, Hägersten Liljeholmen stadsdelsförvaltning
- Tony Nilsson, Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning
- Sara Svalander, Södermalm stadsdelsförvaltning
- Anastasia von Zweigberk, Kriscentrum för kvinnor och barn, socialförvaltningen

En referensgrupp har knutits till arbetet i syfte att förankra och kvalitetssäkra innehållet, inte minst rapportens föreslagna rekommendationer och åtgärder.

- Fredrik Skoglund, avdelningschef Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning
- Anna Mattson, avdelningschef Skärholmen stadsdelsförvaltning
- Lena Svensson, enhetschef Skärholmen stadsdelsförvaltning
- Christina Berends, avdelningschef Bromma stadsdelsförvaltning
- Susanna Halldin, tillförordnad stadsdelsdirektör Norrmalm stadsdelsförvaltning
- Linus Olsson, biträdande avdelningschef Norrmalm stadsdelsförvaltning
- Lena Hanberg, avdelningschef utbildningsförvaltningen
- Agneta Widerståhl, Stockholms stads barnombudsman, stadsledningskontoret (SLK)
- Pia Ehnhage, Stockholms stads funktionshindersombudsman, SLK
- Agnes Lundström, utredare Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning

Kommissionens arbete har också tagits upp och diskuterats i flera av socialförvaltningens olika chefsnätverk. De som kommit med viktiga inspel till arbetet med rapporten är enhetschefer och biträdande chefer i nätverk avseende myndighetsutövning för barn och unga samt chefsnätverket för våld i nära relationer.

Enligt stadens budget för 2017 har socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna i uppdrag att stärka stödet till barn i anslutning till polisförhör. Ansvarig för uppdraget har varit Barnahus Stockholm och erfarenheter från detta arbete har varit värdefulla i utarbetandet av denna rapport.

1.4 Disposition

Rapporten består av sex kapitel där det första tydliggör rapportens syfte och avgränsningar samt redogör för arbetet med att ta fram rapporten. Det andra kapitlet handlar om betydelsen av en trygg uppväxt för barn samt olika slags insatser som ges till målgruppen. Detta kapitel baseras i huvudsak på den underlagsrapport som kommissionen har beställt som grund för denna rapport.⁵ I kapitlet

---

⁵ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

redogörs för våldets olika former, konsekvenser på kort och lång sikt samt särskilt utsatta grupper. Det tredje kapitlet handlar om samverkan, prevention och utredning och handläggning samt insatser för barn som upplevt våld. I rapportens fjärde kapitel redovisas stadens styrning och organisation i frågor som rör barn som upplever våld. Där beskrivs flera olika nämnders ansvar och uppdrag samt hur styrningen i staden sker genom vision och budget. Socialtjänstinspektörernas granskningar om barn som upplevt våld ingår också i kapitel fyra. I kapitel fem beskrivs situationen i Sverige och i Stockholm stad avseende hur många barn och unga som utsätts för våld. I det avslutande sjätte kapitlet presenteras sedermera tre övergripande rekommendationer och konkreta åtgärder som beskriver hur staden kan utveckla arbetet med att motverka barns och ungas våldsutsatthet. Rekommendationerna och åtgärderna tar också sikte på hur staden kan utveckla skyddet, stödet och hjälpen när barn har utsatts för våld.

2. Betydelsen av en trygg uppväxt

Trygga och goda uppväxtvillkor är avgörande för barns och ungas fysiska och psykiska hälsa och för folkhälsan på lång sikt.⁶ Trygga och goda uppväxtvillkor har också stor betydelse för barns och ungas möjligheter att tillgodogöra sig en utbildning som lägger grunden för framtida självförsörjning som vuxen.

Varje barn har rätt att skyddas mot våld. Våld kan ha en förödande effekt på en ung människas utveckling på både kort och lång sikt. Alla barn som utsätts för våld påverkas och reagerar, men alla utvecklar inte symtom eller svårigheter. Att vara utsatt för våld vid många tillfällen eller att vara utsatt för många olika våldshändelser ökar risken för att barn ska utveckla en mängd olika svårigheter och symtom. Att uppleva våld i nära relationer är ett hinder för både vuxnas och barns säkerhet och rättstrygghet.

Lagstödet för barns rätt till en trygg uppväxt utan våld är starkt. Enligt artikel 19 i FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, ska barnet skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är under föräldrarnas, vårdnadshavares eller annan persons vård. Föräldrabalken (1949:381), FB, ger barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Utifrån socialtjänstlagen (2001:453), SoL, rekommenderas alla att anmäla misstankar om att barn far illa till socialtjänsten. Anställda på vissa myndigheter och i vissa verksamheter som berör barn och unga (t.ex. förskola, skola, hälso- och sjukvård och tandvård) är skyldiga enligt lag att genast anmäla om de i sitt arbete misstänker att ett barn far illa.

2.1 Våldets olika former

När ett barn upplever våld i hemmet kan det handla om att barnet bevittnar våld i familjen eller själv blir utsatt för våld. Våld som barnet blir utsatt för av sina vårdnadshavare kan till exempel vara i uppfostrande syfte eller våld i affekt. Det är viktigt att känna till att om barnet är utsatt för en form av våld kan det vara en indikator på att barnet även kan vara utsatt för flera former av våld. Riskfaktorer

---

⁶ Källan till det här delkapitlet är den underlagsrapport som Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm beställt, om ingenting annat anges. I detta delkapitel kommer olika former av våld och dess konsekvenser att definieras och beskrivas.

för våld på gruppnivå som identifierats via forskning markerar risk på en generell nivå och kan användas exempelvis för att förbättra förebyggande insatser. Emellertid kan riskfaktorer för våld på gruppnivå inte nödvändigtvis förklara eller förutsäga utsatthet för den enskilda individen.

2.1.1 Fysiskt våld

Kommittén mot barnmisshandel definierar fysisk barnmisshandel som när en vuxen person orsakar ett barn kroppsskada, sjukdom, smärta, eller försätter barnet i vanmakt eller liknande tillstånd. I fysisk misshandel ingår också att förgifta, bränna, skälla, riva, försöka dränka eller att kväva barnet. I flera former av sexuella övergrepp mot barn ingår fysisk misshandel för att tvinga barnet till underkastelse eller som en del av övergreppet.⁷

År 1979 infördes den så kallade anti-aga bestämmelsen i föräldrabalken. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling (6 kap. 1 § FB). Kroppslig bestraffning är ett brott där motsvarande handling mot någon annan vuxen skulle betraktas som misshandel (jfr 3 kap. 5 § Brottsbalken 1962:700, BrB). Åtgärder som kan innebära kränkande behandling är exempelvis rumsarrest och öppnande av brev.

Mellan åren 1980 och 2000 har det skett en kraftig nedgång i omfattningen av kroppsliga bestraffningsmetoder och våld mot barn i Sverige, och i jämförelse med andra länder är nivån idag förhållandevis låg och stabil.

När det gäller fysiskt våld mot barn är det vanligare att det är pappan (biologisk pappa, adoptivpappa eller styvpappa) som utövar våldet än mamman (biologisk mamma, adoptivmamma och styvmamma).⁸ I fallande ordning är det följande personer som oftast utövar fysiskt våld mot barnet:

- Pappa
- Mamma
- Andra släktingar
- Vänner och bekanta till familjen
- Idrotts- eller fritidsledare
- Familjehemsföräldrar

---

⁷ SOU (2001:72). *Barnmisshandel – att förebygga och åtgärda.*

⁸ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie.*

Dödligt våld mot barn är än ovanligt, och årligen drabbas 4-5 barn under 15 år i Sverige.⁹ Omständigheterna kring dödligt våld mot barn är komplexa. Det kan till exempel vara att barnet dödas av en förälder i akut psykotiskt tillstånd eller att barnet under en längre tid har varit utsatt för fysiskt våld av en förälder, oftast styvföräldern. Socialstyrelsen, som har analyserat riskfaktorerna, lyfter också fram att föräldern kan ha befunnit sig i en situation i form av psykisk ohälsa till följd av till exempel personlighetsstörning eller kris på grund av skilsmässa eller vårdnadstvist. När det gäller fysiskt våld där ett barn dödas av en förälder förekommer det ofta flera så kallade riskmarkörer. Dessa riskmarkörer kan, utöver de som nämnts, vara relationsproblem i familjen, ekonomiska problem, tidigare våld eller hot om våld mot barnets syskon eller den ena föräldern, konflikter relaterade till barns boende och umgänge samt isolering eller ett påtagligt glest nätverk.¹⁰

2.1.2 Psykiskt våld

Med psykisk barnmisshandel avses att en vuxen person systematiskt under en lång tid utsätter ett barn för nedvärderande omdömen, nedbrytande behandling eller avsiktligt känslomässigt lidande. Psykisk misshandel inkluderar orimligt hårda bestraffningar, förlöjligande, kritik, nedvärdering, avvisande, utfrysning, orimliga krav, påtvingad isolering från sociala kontakter och åldersanpassade aktiviteter eller konstant vägran att lyssna på barnets synpunkter. Kommittén mot barnmisshandel understryker också att i alla former av fysiska övergrepp mot barn, inklusive sexuella övergrepp, ingår psykisk misshandel.

2.1.3 Sexuellt våld

Sexuellt våld kan definieras genom de olika former av sexualbrott som finns i brottsbalken. Sexualbrott är när någon utsätts för en sexuell handling mot sin vilja eller när den som utsätts är under 15 år. Sexualbrott omfattar bland annat våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt ofredande och koppleri.¹¹ Vidare kan barn utsättas för sexuella övergrepp både av vuxna och av barn som i kraft av sin ålder eller fas i utvecklingen befinner sig i en position av ansvar, förtroende eller makt över den som utsätts för våldet. Begreppet sexuellt våld innefattar handlingar och aktiviteter där barnet inte har någon direkt fysisk kontakt med förövaren, till exempel övergrepp via internet.¹²

---

⁹ *Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet* (2011).

¹⁰ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

¹¹ <https://polisen.se/Lagar-och-regler/Om-olika-brott/Sexualbrott/>

¹² Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

2.1.4 Försummelse

Fysisk försummelse är när en vuxen person under lång tid skadar eller äventyrar ett barns fysiska hälsa eller utveckling genom att underlåta att garantera barnet godtagbar standard i fråga om fysisk omsorg. Bristerna gäller barnets fysiska utveckling såsom hygien, kost, omvårdnad, kläder, vila, sömn, skydd, husrum, tillsyn, olika former av vård samt skydd mot olycksrisker och att exempelvis vistas i miljöer där det förekommer droganvändning eller alkoholkonsumtion.

Psykisk försummelse är när en vuxen person under lång tid skadar eller äventyrar ett barns psykiska hälsa eller utveckling genom att underlåta att tillgodose ett barns grundläggande behov av uppmärksamhet, tillhörighet, fostran, vägledning, stimulans och undervisning. Bristerna kan handla om att inte vara fysiskt eller känslomässig tillgängligt för barnet. Det kan också innebära underlåtenhet att ge barnet erfarenheter, att lära barnet vad som är rätt och fel samt att se till att barnet får skolutbildning.

2.1.5 Hedersrelaterat våld

När det gäller hedersrelaterat våld har forskningen lyft fram hur det utvidgade familje- och släktnätverket kan vara en del av problemet och på så sätt bidra till att våldet utövas och sanktioneras. Det sociala nätverket kan ha stor betydelse för att både upprätthålla och motverka våldet. Hedersproblematik kan ta sig flera olika uttryck och handlar i synnerhet om hur barn och unga begränsas i sina liv. Det kan till exempel handla om i vilken grad barn och unga själva får bestämma vad de ska ha på sig för kläder, vilka kamrater de ska ha, vilka fritidsaktiviteter de ska delta i, vilken utbildning de ska välja eller vilken religion eller livsåskådning de ska bekänna sig till. Det kan också handla om själva få bestämma vem de ska gifta sig med eller leva tillsammans med som vuxen.¹³ Familjens heder upprätthålls genom att kontrollera unga flickors sexualitet för att de inte ska dra skam över familjens heder. Även pojkar och unga män kan utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. De kan till exempel tvingas till att gifta sig med en person mot sin vilja. Unga män kan också förmås utöva våld och förtryck mot till exempel systrar, bröder eller kusiner. I skolan kan hedersproblematik ta sig i uttryck i begränsningar att delta i vissa delar av undervisningen såsom sex- och samlevnadsundervisning, musikundervisning eller simundervisning.¹⁴

---

¹³ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

¹⁴ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/hedersrelaterad-problematik>

2.1.6 Partnervåld bland unga

Unga i åldrarna 15–24 år är den grupp i samhället som är mest utsatt för våld. Undersökningarna visar genomgående att flickor och unga kvinnor oftare utsätts för psykiskt och sexuellt våld och att våldet generellt utövas i någons hem. Våld mot flickor och unga kvinnor utövas främst av en förälder, partner eller före detta partner.¹⁵ År 2014 presenterade Brottsförebyggande rådet, Brå, en nationell kartläggning om brott i nära relationer baserat på data från 2012. När det gäller brott i nära relationer flickor och kvinnor i åldern 16-24 år den mest utsatta gruppen.¹⁶

I Brås faktablad om våld i nära relationer bland unga, definieras detta våld som *våld i pågående eller avslutade kärleksrelationer*. Det kan röra sig om fysiskt våld som misshandel, om sexuellt våld eller om psykiskt våld i form av hot, kränkningar och trakasserier. Unga flickor i åldern 16-24 år är alltjämt den mest utsatta gruppen. De uppger oftare att de blivit utsatta för våld i nära relationer än kvinnor som är över 25 år. De pojkar som utsätts för våld upplever ofta att det finns begränsad hjälp att söka för dem. Digitalt våld utgör en stor del av våldet i nära relationer och internet används som arena. Den vanligaste formen av digitalt våld som flickor söker hjälp för är att en nuvarande eller tidigare pojkvän spridit eller hotat att sprida sexuella bilder. Det är vanligt att unga brottsutsatta ofta inte vet om att det som de utsatts för är något brottsligt och att de i första hand söker hjälp hos jämnåriga vänner.¹⁷

2.2 Våldets konsekvenser

Den kumulativa effekten av flera olika riskfaktorer i kombination med den enskilda individens hantering av våldet, tycks vara det som har störst betydelse för vilka konsekvenser våldet får i en ung människas liv. På kort sikt kan våld mot barn innebära akuta risker för skador och även dödsfall. Misshandel eller att leva under hot om våld är också en påtaglig stressfaktor. Detta ökar risken för sämre skolresultat, lägre livskvalitet, psykisk sjukdom och självskadebeteende. På lång sikt kan barn som utsatts för våld reagera på olika sätt. Dessa barn uppvisar mer ångest, depression, traumasymtom, hämmade beteenden och temperamentsproblem samt är ofta mer ängsliga, antisociala och aggressiva än andra barn. Att uppleva våld är ett trauma i sig och om våldet dessutom sker i det privata och utförs i hemmet av familjemedlemmar, vilket kan anses vara tabubelagt, gör det mycket svårt för barnet att berätta om

---

¹⁵ <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/valdsutsatthet-och-sarskild-sarbarhet/ungdomars-utsatthet-for-vald/>.

¹⁶ *Brott i nära relationer – En nationell kartläggning* (2014).

¹⁷ *Våld i nära relationer bland unga* (2018).

våldet. Barnet utsätts i dessa fall för ett så kallat tabuiserat trauma, vilket försvårar återhämtning och många barn utvecklar posttraumatiskt stressyndrom. I flera forskningsstudier framkommer även att många utvecklar psykosomatiska symtom. Det är också vanligare att barn som upplevt våld i hemmet är mer utsatta för mobbning i skolan.¹⁸ Det finns även barn som inte uppvisar några tydliga symtom på att de upplevt våld eller har utvecklat en särskild förmåga att hantera svåra situationer.

Barnets ålder är en viktig omständighet, inte minst för anknytningen och tilliten mellan barn och föräldrar. Små barn visar ofta fysiska tecken på svåra och traumatiserande upplevelser, såsom ont i magen, sömngätning, sömnproblem och mardrömmar. Barn i förskole- och skolålder kan därutöver ge uttryck för oro och ångest till exempel genom utagerande eller inåtvänt beteende. Äldre skolbarn och tonåringar kan även reagera på sin situation genom att till exempel rymma eller flytta hemifrån.

Vissa studier av barns reaktioner betonar könsskillnader och lyfter fram att pojkar reagerar med utagerande eller med ett aggressivt beteende och identifierar sig med sin pappa och att flickor vänder sig inåt och identifierar sig med sin mamma. Andra studier menar emellertid att denna bild av könsskillnaderna är överdriven.^{19,20} Pojkar och flickor som upplever våld i sin familj kan reagera både utåt eller vända sig inåt och identifiera sig med både sin pappa eller mamma vid olika tidpunkter och utifrån olika omständigheter.²¹

Flera forskare har i studier visat att många barn inte kan förstå våldet som de utsätts för. När de inte kan förstå våldet kan de inte heller avgöra vilka situationer som riskerar att bli våldsamma, vilket gör att många barn lever under ständig rädsla. Att barn inte kan förstå orsakerna till våldet gör också att många barn känner skam, skuld och ansvar. Det är exempelvis vanligt att barn som själva utsätts för våld i hemmet också bevittnar våld mellan vuxna i hemmet. Risken för fysiskt våld mot barnet ökar tiofaldt om det förekommer våld mellan de vuxna i familjen jämfört med familjer där det inte förekommer våld mellan de vuxna.²²

---

¹⁸ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

¹⁹ Hester et al. (2006) *Making an Impact. Children and Domestic Violence – a Reader*.

²⁰ Kitzmann et al. (2003) *Child witnesses to domestic violence: A meta-analytic review*.

²¹ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

²² Ibid.

Utsatthet för våld påverkar både barns allmänna hälsotillstånd och psykiska hälsa. Det påverkar i sin tur barnets utvecklingsförutsättningar i förskola och skola samt barnets relationer till andra barn och vuxna i omgivningen. Självskadebeteende, suicidtankar och suicidförsök återkommer i olika studier. Olika våldsformer överlappar varandra. Ju fler former av våld, eller ju grövre våld barnet utsätts för, desto större blir konsekvenserna för barnet och desto sämre hälsa rapporteras.^{23,24} Familjetvister, konflikter och relationer inom familjen som präglas av hot och våld har kunnat kopplas samman med ökad våldsbenägenhet bland unga.²⁵

2.3 Särskilt utsatta grupper

Det finns vissa riskfaktorer för att utsättas för våld som är tydligt kopplade till olika grupper av barn. Generellt sett rapporterar flickor i större utsträckning än pojkar att de utsätts för våld från vuxna, särskilt våld som sker mot barnet eller mot en förälder i familjen. Även när det gäller sexuellt våld där jämnåriga tonåringar ofta är våldsutövare rapporterar flickor en högre grad av utsatthet för våld.²⁶ De barn och unga som varken definierar sig som pojke eller flicka är en särskilt utsatt grupp. I den senaste nationella kartläggningen av våld mot barn deltog 4 700 barn, varav 85 barn varken definierar sig som flicka eller pojke. Av dessa rapporterar drygt 76 procent att de varit utsatta för någon typ av misshandel under sin uppväxt, vilket motsvarar 1,8 procent.²⁷

Barns rapporterade utsatthet varierar med ålder. Det är dock en komplex fråga hur skillnader i barns egen rapportering ska förstås. Studier visar på att det för vissa våldsformer finns ett tydligt samband med barnets ålder, exempelvis ökande utsatthet för sexuellt våld mot flickor när de kommer in i förpuberteten eller under tonårstiden. Enligt FN:s studie om våld mot barn löper små barn störst risk att utsättas för fysiskt våld, medan sexuellt våld oftast drabbar barn som nått puberteten eller tonåren.²⁸

Vissa studier visar att födelseland utanför Norden är kopplat till en förhöjd risk för våld i Sverige. I den senaste nationella

---

²³ Hester et al. (2006) *Making an Impact. Children and Domestic Violence – a Reader*.

²⁴ Kitzmann et al. (2003) *Child witnesses to domestic violence: A meta-analytic review*.

²⁵ Bartel, P. Borum, R. och Forth, A. (2002). *Structured Assessment of violence risk in youth (SAVRY)*.

²⁶ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

²⁷ Jansson, S. och Jernbro, C. (2016). *Våld mot barn 2016 - En nationell kartläggning*.

²⁸ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

kartläggningen av våld mot barn angav barn som är födda utanför Norden i större utsträckning än andra barn, att de utsatts för alla former av misshandel med undantag av sexuella övergrepp. I samma kartläggning framkom också att alla former av misshandel är starkt kopplade till upplevd dålig familjeekonomi, som är en av de mest konsistent återkommande riskfaktorerna både i svenska och internationella studier. I familjer där det förekommer våld i nära relationer kan våldet för den vuxne leda till problem på arbetet eller till och med till arbetslöshet, med allvarliga ekonomiska konsekvenser för familjen. Av de barn och unga som upplever att familjen har dålig ekonomi rapporterar 58 procent att de blivit misshandlade av vuxna. Bland de barn och unga som uppger att familjen har god ekonomi är motsvarande siffra 15 procent.²⁹

En annan utsatt grupp som lyfts fram i den senaste nationella kartläggningen om barn som upplever våld, är barn som inte får bestämma över sina egna liv, vilket framförallt gäller barn med föräldrar födda utanför Norden. Hedersproblematik kan vara en förklaringsgrund för detta. Författarna till kartläggningen betonar också att de olika riskfaktorerna är starkt kopplade till varandra och att barn som är födda utanför Norden i större utsträckning upplever att familjens ekonomi är dålig, jämfört med barn födda i Sverige.³⁰

Barn med funktionsnedsättning, till exempel neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och tvångssyndrom, eller barn med kroniska sjukdomar och andra hälsoproblem, utgör också en särskilt utsatt grupp. Forskning visar att det finns en förhöjd risk för dessa barn att utsättas för misshandel i hemmet.³¹ Även barn som har föräldrar med funktionsnedsättning löper förhöjd risk att utsättas för våld. Det finns bland annat en longitudinell studie av barn födda i Sverige som visar att barn med mammor, som har intellektuella funktionsnedsättningar löper en ökad risk för att utsättas för våld och övergrepp. Författarna till studien understryker vikten av att erbjuda denna grupp föräldrar stöd för att förebygga våld och övergrepp.³² Barn i familjer där det är eller har varit allvarliga konflikter mellan föräldrarna om vårdnad, boende eller umgänge, löper högre risk för att utsättas för misshandel. Barn i familjerättsliga tvister är utsatta för alla typer av misshandel i signifikant högre utsträckning än barn till separerade föräldrar som är ense om barnens livssituation.³³

²⁹ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

³⁰ Jansson, S. och Jernbro, C. (2016). *Våld mot barn – En nationell kartläggning*.

³¹ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

³² Wickström et al. (2017). *Increased risk for mental illness, injuries, and violence in children born to mothers with intellectual disability: A register study in Sweden during 1999–2012*.

³³ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

3. Att motverka barns utsatthet för våld

I det här kapitlet beskrivs vikten av preventivt arbete för att motverka och förhindra att barn ska behöva uppleva våld. Har våldet ändå skett ska barnets behov av skydd eller stöd alltid utredas av socialtjänsten. I socialtjänstens utredning ingår att utreda barnets behov av skydd och stöd på kort och lång sikt samt att utreda vårdnadshavarnas föräldraförmåga. Om utredningen utmynnar i att barnet eller föräldrarna är i behov av insatser ska de erbjudas detta. I vissa fall kan det bli aktuellt med insatser oavsett samtycke.

3.1 Prevention

Internationellt sett finns idag en rad olika insatser som syftar till att förebygga att barn överhuvudtaget utsätts för våld. Systematiska genomgångar av studier av olika preventionsprogram ger dock en motsägelsefull bild av möjligheten att minska barns utsatthet för våld. Vissa studier är försiktigt positiva och andra inte. De program som finns idag har framförallt visat sig vara effektiva för att minska våldet, snarare än att förhindra det.³⁴ Det är viktigt att notera att dessa studier är gjorda i andra länder med annan lagstiftning och tradition än Sverige. Utvecklingen över tid i Sverige tyder på att det går att minska barns utsatthet för våld. De preventionsinsatser som pekas ut i de systematiska studierna är bland annat föräldraträning och program som fokuserar på riskgrupper. I en nyligen genomförd systematisk genomgång av studier som undersökt mammor som tillhörande grupper med hög risk för våld mot barn, konstateras emellertid att även om mycket finns skrivet om våld mot barn i högriskfamiljer, finns det få studier som visar vilka metoder som är visat sig vara effektiva för att arbeta med dessa föräldrar och barn och förebygga våld.³⁵

Barn tillbringar stora delar av sin vardag i förskola och skola. Det gör att dessa arenor blir viktiga för att upptäcka och ge stöd och hjälp till barn som upplevt våld. Goda pedagogiska miljöer är bra för alla barn och elever. Det är särskilt viktigt för de barn och unga som lever i utsatthet. Personalen i förskola och skola kan stödja barnets återhämtning och bekräfta barnet. Det är samtidigt en komplex fråga att definiera vad som ska ligga i förskolans och skolans uppdrag för barn som upplevt våld. I USA finns exempel på förhållningssätt som har utvecklats för skolpersonal som syftar till

---

³⁴ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

³⁵ Ibid.

att stödja barn som utvecklat egna problem och visar tecken på trauma. Det handlar om att göra skolmiljön sensitiv för behoven hos traumatiserade barn. Utgångspunkten är att lärare behöver förhålla sig till att trauma kan undergräva barns möjligheter att lära, bygga relationer och fungera i klassrummet. Traumasensitiva lärandemiljöer kan hjälpa alla barn. Målet är att försäkra sig om att alla barn ges optimala möjligheter till lärande, oavsett vad de varit med om tidigare.³⁶ Det finns flera olika vägledningar för förskole- och skolpersonal, till exempel från Socialstyrelsen och Stiftelsen Allmänna Barnhuset, när det gäller att utveckla beredskap för att upptäcka, anmäla och hantera barn som upplever våld.^{37,38}

Skolans arbete för att förebygga våld är mycket viktigt. Det handlar om att ha en närvarande skolpersonal, att elevhälsovården tar hand om problem i tid, att uppmärksamma elever med ett riskbeteende och samverka med andra myndigheter. Skolorna ska arbeta aktivt med att främja likabehandling och för att förebygga och åtgärda diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Det främjande arbetet innebär att skolan ska fokusera på det positiva arbetet med att stärka resurser och allas lika värde.³⁹

3.2 Utredning och handläggning

Barn som upplever våld kan behöva stöd och hjälp på kort och lång sikt. En förutsättning för att kunna hjälpa barnet är att den som har anmälningsskyldighet känner till det och vet hur hen ska agera. När det gäller barn har vissa myndigheter och yrkesverksamma en skyldighet att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa eller riskerar att fara illa. Detta gäller bland annat myndigheter vars verksamhet berör barn och unga, andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och kriminalvården.⁴⁰ De som är verksamma inom yrkesmässigt privat driven verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område är också anmälningsskyldiga. De som är anmälningsskyldiga är också skyldiga att lämna ut alla uppgifter

---

³⁶ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

³⁷ *Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare* (2014).

³⁸ *Dags att prata om sexuella övergrepp – handledning till skolans personal* (2017).

³⁹ www.skolverket.se

⁴⁰ 14 kap.1 § Socialtjänstlagen.

som kan vara av betydelse för en utredning av ett barns behov av stöd och skydd till socialtjänsten.⁴¹

Privatpersoner som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla det till socialnämnden. Ansvaret för att utreda är det samma som för anmälningar från de som har anmälningsskyldighet.⁴²

När en anmälan inkommer ska socialtjänsten genast göra en bedömning om barnets behov av skydd. Skyddsbedömningen kan medföra att en utredning inleds omgående. Socialtjänsten har annars maximalt 14 dagar på sig att göra en förhandsbedömning och fatta beslut om utredning ska inledas eller inte. Om det under förhandsbedömningen framkommer uppgifter om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående eller bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående, ska utredning om barnets behov av skydd eller stöd inledas utan dröjsmål. Socialtjänsten ska också överväga om en polisanmälan ska göras. Huvudregeln är att en polisanmälan ska göras om det inte strider mot barnets bästa.⁴³ Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras. Likaså om den misstänkte gärningspersonen är en närstående. I Stockholms stad har stadsdelsnämnderna möjlighet att konsultera Barnahus Stockholm inför beslut att eventuellt polisanmäla misstanke om brott mot barnet. I samverkan med polis, åklagare och stadsdelsnämnd har Barnahus Stockholm en mycket viktig funktion. På samrådsmötena på Barnahus Stockholm, innan polisförhör, planeras handläggningen av ärendet utifrån de olika roller och ansvar som de respektive myndigheterna har. Det är omständigheterna i det enskilda ärendet som är avgörande när socialtjänsten ska ta ställning till om en polisanmälan ska göras.

Vid en utredning av om socialtjänsten behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd, får socialtjänsten ta kontakter med utomstående utan den enskildes samtycke. Socialtjänsten ska i utredningar som gäller barns behov av skydd och stöd iakttä ett barnrättsperspektiv. I korthet innebär det att socialtjänsten så långt som möjligt ska försäkra sig om att barnets rättigheter enligt barnkonventionen har respekterats och att barnets bästa kommer fram i utredningen och redovisas i beslutsprocessen. För många barn kan det vara svårt att prata med socialtjänsten och föra fram sina tankar och åsikter. Goda förutsättningar och trygga miljöer behöver därför skapas. Det är av

---

⁴¹ *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten* (2015).

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

särskild vikt att lyfta upp behov av lämpliga tolkar. Barn och unga ska inte användas inom myndighetsutövningen som tolkar för sina föräldrar, då det medför en ansvarsförskjutning mellan vårdnadshavaren och barnet och kan vara rättsosäkert.⁴⁴

Utöver ett barnrättsperspektiv ska socialtjänsten arbeta utifrån en evidensbaserad praktik, vilket innebär att socialsekreteraren ska väga samman sin egen expertis med bästa tillgängliga kunskap, barnets eller den unges och familjens situation, erfarenheter och önskemål vid beslut om insatser.⁴⁵

Förvaltningsmyndigheterna⁴⁶ har sedan lång tid tillbaka ansetts ha ett ansvar för att ett ärende blir tillräckligt utrett. Det innebär att myndigheten ska leda utredningen och se till att nödvändigt material kommer in till utredningen och att utredningen blir så fullständig som krävs för att kunna fatta beslut i det enskilda ärendet. Samtidigt får inte utredningen bedrivas mer omfattande än nödvändigt. Den enskilde ska så snart som möjligt informeras om huruvida socialtjänsten inlett utredning.⁴⁷ Utredningar gällande barns och ungas behov av skydd eller stöd ska genomföras skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl kan utredningstiden förlängas.⁴⁸

Utredningen ska sammanställas i ett beslutsunderlag utifrån vad som framkommit under utredningstiden med relevant underlag. Utredningen och beslutet ska även kommuniceras på bästa sätt, exempelvis muntligen om så krävs. När en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd avslutas och socialtjänsten har kommit fram till att det finns behov av insatser men vårdnadshavaren eller barnet, om det fyllt 15 år, inte samtycker till föreslagna insatser, kan det ändå kvarstå en oro för barnet. Socialtjänsten har då rätt att i samband med att utredningen avslutas fatta beslut om uppföljning oberoende av samtycke. Uppföljningen får pågå under högst två månader och socialtjänsten får ta de kontakter som behövs.⁴⁹ Beslut om denna slags uppföljningen genom socialtjänsten får endast ske om föreligger ett särskilt behov av skydd och stöd.

---

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ *Utreda barn och unga, handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen* (2015).

⁴⁶ Förvaltningsmyndighet är en självständig organisatorisk enhet inom den statliga eller kommunala förvaltningen, till exempel socialnämnden och förvaltningsdomstolen.

⁴⁷ *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten* (2015).

⁴⁸ 11 kap. 2 § Socialtjänstlagen.

⁴⁹ *Utreda barn och unga, handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen* (2015).

Som stöd för kommuners myndighetsutövning gällande barn och unga har Socialstyrelsen utvecklat Barns behov i centrum (BBIC), som beskriver ett arbetssätt som är anpassat efter socialtjänstens regelverk. BBIC ska stärka barnperspektivet och delaktigheten för barn och unga genom hela handlägningsprocessen från det att ett ärende aktualiseras till dess att ärendet avslutas. Samtliga stadsdelsnämnder i Stockholm har tecknat licensavtal med Socialstyrelsen för att arbeta enligt BBIC.

Signs-of-Safety (SoS) är en lösningsinriktad riskbedömningsmodell för att bedöma barns säkerhet och skydd i utredning, planering och uppföljning. Modellen bygger på hög delaktig barn, föräldrar och familjens nätverk. SoS är allmänt utbredd i socialtjänsten i Stockholms stad. Stockholms stad har tillsammans med Länsstyrelsen i Stockholms län finansierat en studie om användning och erfarenheter i Stockholms län. Resultaten presenterades i april 2018 och visar på att det är bara vissa delar av SoS som används med stor variation.⁵⁰

3.3 Stöd och behandling

En utgångspunkt för stöd- och behandlingsinsatser när barn har utsatts för våld är att riktade insatser direkt till barnet ofta behövs. En förändrad livssituation och tillhandahållande av skydd mot fortsatt våld är grundläggande förutsättningar för att behövliga insatser ska vara till nytta. Det är viktigt att arbeta tillsammans med föräldrarna för att uppnå förändring på sikt. En annan viktig utgångspunkt är att barn behöver *rätt* insats och därför behövs olika insatser. Ett sätt att säkra tillgången till rätt hjälp kan vara att utveckla en 'trappa' som rör sig från insatser som alla barn som upplever våld har rätt till, till insatser för barn som utvecklat egna problem som följd av våldet. Alla barn som varit utsatta för våld har rätt till synliggörande, ett gott bemötande, delaktighet och skydd (nivå ett och två), medan endast en del barn som varit utsatta för våld har behov av riktade insatser (nivå tre) och en mindre grupp har behov av specialisthjälp på grund av en utvecklad egen problematik (nivå fyra).⁵¹

Barn, unga och föräldrar som har behov av en stöd- eller behandlingsinsats kan beviljas bistånd med stöd SoL. Vilka insatser som kan komma ifråga diskuteras under utredningstiden. Om insatser behövs under utredningens gång ska detta beviljas. En

---

⁵⁰ Backlund et al. (2018). *Signs-of-Safety i praktiken – En studie om användning i Stockholms län*.

⁵¹ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

insats kan riktas direkt till barnet eller erbjudas till hela familjen eller till vårdnadshavarna för att komma barnet till del. Stöd till yngre barn går ofta via deras vårdnadshavare, så att vårdnadshavarna kan förbättra situationen för barnet. Huvudregeln för insatser från socialtjänsten är att det ska föreligga samtycke till att ta del av stödet eller behandlingen. Det finns dock undantag då insatser kan ges samtycke exempelvis till unga som fyllt 15 år och till barn där bara den ena vårdnadshavaren samtycker och insatsen krävs med hänsyn till barnets bästa.⁵²

Om ingen av vårdnadshavarna samtycker till behövliga insatser i öppenvård, eller om förhållandena i barnets eget hem är så pass olämpliga, kan socialtjänsten, enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, under vissa omständigheter ansöka vid domstol om vård för barnet mot dennes och vårdnadshavarnas vilja. En ansökan om vård enligt LVU kan grunda sig på till exempel brister i omsorgen från vårdnadshavare, fysisk och psykisk misshandel och otillbörligt utnyttjande. En ansökan kan också grunda sig på att barnet eller den unge begår upprepade brott som inte är av bagatellartad karaktär eller att den unge begår ett enstaka brott av allvarligt slag, missbrukar eller har ett socialt nedbrytande beteende.⁵³

3.3.1 Öppenvård

När våld mot barn kommer till socialtjänstens kännedom blir det som regel i första hand aktuellt med akuta insatser och krisstöd. I det akuta skedet är riskbedömningen en central fråga då bedömningen av risk och barnets eventuella skyddsbehov lägger grunden för den fortsatta hanteringen av barnets situation.⁵⁴ En riskbedömning kan leda fram till att barnet, den unge och/eller vårdnadshavarna erbjuds insatser inom öppenvården vilka ska verka stödjande eller behandlande och stärka den barnets och föräldrarnas egna resurser. En av de vanligaste individuella öppna insatserna för barn som upplevt våld är enskilda krisbearbetande samtal.⁵⁵ En annan insats är stödgrupp där barn kan dela sina erfarenheter med andra barn, bli bekräftade samt lätta sin börda av skam och skuld.⁵⁶ För föräldrar med barn i åldern fyra till nio år som upplevt våld och utvecklat beteendeproblem, finns individuellt föräldrastödande

---

⁵² *Utreda barn och unga, handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen* (2015).

⁵³ *Allmänna råd om tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* (1997).

⁵⁴ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

⁵⁵ Trappansamtal.

⁵⁶ Kid's Club.

program.⁵⁷ Det finns också särskilda behandlingsinsatser för familjer där det förekommit våld riktat mot barnet.⁵⁸

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) konstaterar att endast ett fåtal av de öppenvårdsinsatser som används vid våld och försummelse mot barn i Sverige har utvärderats. SBU menar att val av insats därför behöver göras utifrån barnets ålder, vad barnet varit utsatt för och hur detta påverkar barnets psykiska hälsa och sociala relationer. Våld och försummelse av barn upp till skolåldern kan minska med hjälp av insatsen Project Support. Insatsen kan leda till att barnets utagerande beteende minskar. Project Support kan möjligen leda till att några fler barn inte utsätts för våld i familjen efter insatsen.⁵⁹

Stiftelsen allmänna barnhuset har tillsammans med forskare från Jönköpings och Lunds universitet lanserat behandlingsmodellen KIBB – kognitiv integrerad behandling vid barnmisshandel för barn i åldern 3-17 år och föräldrar (även våldsutövande). Forskningsresultat visade på lovande resultat för barnen avseende minskade symptom till följd av trauma och en förbättrad hälsa för både barn och föräldrar.⁶⁰

3.3.2 Haldygnsvård

Om stödjande eller behandlande insatser i öppenvård bedöms eller visar sig vara otillräckliga eller om barnet inte kan skyddas från våld hos sina vårdnadshavare, eller om vårdnadshavarna på andra sätt inte kan tillgodose barnets behov, kan det bli aktuellt med placering av barnet. Det finns i dagsläget fyra olika placeringsalternativ för barn och unga; familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende (HVB).

Ett *familjehem* är ett enskilt hem som tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. Familjehemmet kan antingen vara ett hem i barnets nätverk eller ett hem där familjehemsföräldrarna inte har någon tidigare relation till barnet. Ett *jourhem* är ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran. Enskilda hem i barnets nätverk, exempelvis mor- eller farföräldrar som vid enstaka eller upprepade tillfällen tar hand om ett och

---

⁵⁷ Project Support.

⁵⁸ Kognitiv integrerad behandling vid barnmisshandel (KIBB).

⁵⁹ *Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse. En systematisk översikt och utvärdering inklusive ekonomiska och etiska aspekter* (2018).

⁶⁰ Kjellgren et al. (2013). *Child Physical Abuse – Experiences of Combined Treatment for Children and their Parents: A Pilot Study*.

samma barn omfattas inte av jourhemsbestämmelserna, även om barn tillfälligt kan bli placerade hos anhöriga. *Stödboende* är en placeringsform för barn och unga i åldern 16–20 år, som bedöms kunna bo i ett eget boende med anpassat stöd, som inte har behov av särskilda vård- och behandlingsinsatser och som är så pass mogna och självständiga att en familjehemsplacering inte bedöms behövlig. *HVB* är ett slags institutioner som tar emot barn och unga för vård eller behandling i förening med ett boende. Boende för ensamkommande barn och unga är också HVB enligt lagens definitioner. För ungdomar med mycket svåra beteendeproblem kan placering på ett särskilt ungdomshem inom Statens institutionsstyrelse (SiS) vara ett alternativ. Majoriteten av unga på SiS är omhändertagna enligt LVU på grund av den omhändertagne lever ett destruktivt liv med exempelvis missbruk eller kriminalitet.

Den i särklass vanligaste placeringsformen för barn i Sverige är familjehem. Detta gäller dock inte för ensamkommande barn och unga där HVB eller stödboende är den vanligaste placeringsformen. En ny rapport från SBU visar att det är mindre vanligt att extra stödinsatser erbjuds till familjehemsplacerade barn eller familjehemsföräldrar under barnens placering i syfte att förbättra barnens psykiska och fysiska hälsa, sociala situation, livskvalitet samt placeringens stabilitet. I stället läggs tonvikten på att utreda familjers lämplighet och på att utbilda dem inför placeringen. Det är få kommuner som har extra stödinsatser till familjehemsföräldrar (utöver lagstadgad handledning) och till placerade barn. Personer som har växt upp i familjehem, deras föräldrar och familjehemsföräldrar efterlyser mer stöd till barn och familjehem under placeringen. Utländska studier visar att det finns insatser som kan ge god hjälp. De typer av stöd som finns bör dock enligt SBU utvärderas vetenskapligt under svenska förhållanden.⁶¹ En systematisk studie genomförd 2016 av SBU pekar vidare på att det vetenskapliga underlaget också är otillräckligt för att bedöma en rad program när det gäller institutionsplacerade och traumatiserade unga.⁶²

Forskning visar att goda utbildningsresultat har stor betydelse för alla barns framtid och i Stockholms stad finns därför SkolFam, som är en skolsatsning för familjehemsplacerade barn i åldrarna 6 – 12 år. Skolfam är en manualbaserad arbetsmodell som har via forskning har visat att familjehemsplacerade barns skolresultat och övriga utveckling kan förbättras genom ett systematiskt och aktivt

---

⁶¹ *Insatser för bättre psykisk och fysisk hälsa hos familjehemsplacerade barn.* (2017).

samarbete mellan skola, socialtjänst och familjehem. Modellen går ut på att till varje barn knyts ett Skolfam team bestående av specialpedagog, psykolog och barnets ansvariga socialsekreterare. Teamet samverkar med barnets skola, familjehem och vårdnadshavare. Målet med skolsatsningen är att förbättra de familjehemsplacerade barnens möjligheter till en positiv framtid genom att fokusera på goda utbildningsresultat.

3.4 Samverkan för barnets bästa

Barn eller unga som upplevt våld behöver ofta insatser från olika myndigheter och aktörer, såsom skolan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten, för att få sina behov tillgodosedda och därmed en gynnsam utveckling.⁶³ Alla myndigheter har en lagstadgad skyldighet att samverka enligt förvaltningslagen. Socialtjänsten har enligt SoL en särskild skyldighet att samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa.⁶⁴

Samverkan i enskilda ärenden kan bestå av att olika aktörer tillför kunskap och perspektiv gällande barnet för att möjliggöra en helhetsbedömning av barnets behov. Om insatser ges till flera personer i en familj, ska samtliga insatser *inom* socialtjänsten samordnas så att de inte motverkar varandra. Socialtjänsten ska även samverka *externt* med andra verksamheter, myndigheter och organisationer som berörs för att samordna dessa insatser i samma syfte.⁶⁵

I Stockholm stad bedrivs preventivt arbete och samverkan på flera olika sätt i stadsdelsförvaltningarna tillsammans med barnmorskemottagningarna, barnavårdscentralerna, öppna förskolan, familjebehandlare och socialtjänsten. Genom projektet Stärkt tidigt stöd i samverkan (STIS) som pågår i de sju stadsdelsförvaltningarna i ytterstaden, identifieras förstagångsföräldrar och föräldrar som föder barn i Sverige för första gången och som behöver stöd i föräldrarollen.⁶⁶

---

⁶³ *Samverka för barns bästa – en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer* (2013).

⁶⁴ *Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen* (2015).

⁶⁵ Socialstyrelsens författningssamling (2014). *Våld i nära relationer*.

⁶⁶ Se även avsnitt 4.1 Styrning genom vision och budget.

4. Trygga uppväxtvillkor i Stockholm - styrning och organisation

I det här kapitlet beskrivs Stockholms stads styrning och organisation av verksamheter som kommer i kontakt med barn som upplever våld. Inledningsvis redogör kapitlet för hur dessa frågor kommer till uttryck i termer av mål formulerade i vision och budget. Därefter redovisas ett antal stadsövergripande program och riktlinjer av central betydelse för stadens arbete med barn som upplever våld, liksom hur ansvar och uppdrag fördelas mellan nämnder och bolagsstyrelser inom Stockholms stads organisation. Avslutningsvis redovisas slutsatser från två granskningar inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg, IFO, med fokus på barn som upplevt våld, som genomförts åren 2016-2017 av Stockholms stads socialtjänstinspektörer.

4.1 Styrning genom vision och budget

Vision 2040 – Ett Stockholm för alla är stadens övergripande styrdokument som lägger fast de långsiktiga målen för stadens alla verksamheter. Av denna framgår att Stockholm ska vara en stad där barn och unga har lika goda möjligheter oavsett barnets eller föräldrarnas bakgrund, hudfärg, kön, sexuella läggning, språk, religion, åsikter, sociala ursprung eller funktionsnedsättning. Visionen stipulerar vidare att Stockholm ska vara en trygg och säker stad där ingen behöver vara rädd för våld eller förtryck och att staden ska vara världsledande i skyddet av de mänskliga rättigheterna. Bland annat betonas att barns och kvinnors rättigheter ska stärkas.⁶⁷

Kommunfullmäktiges budget konkretiserar den långsiktiga visionen i årsvisa mål och uppdrag till stadens nämnder och bolagsstyrelser. Budgeten lägger i kontexten tonvikt på att alla ska få leva ett liv fritt från våld och att detta är en grundläggande mänsklig rättighet. Ett av stadens inriktningsmål är *Ett Stockholm som håller samman* och där framhålls vikten av socialt förebyggande arbete och insatser för ökad trygghet. Under stadens inriktningsmål *Ett demokratiskt hållbart Stockholm* tydliggörs att staden ska stärka insatserna mot våld i nära relationer och mot hedersrelaterat våld och förtryck. I januari 2017 har kommunfullmäktige beslutat om ett program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. En inriktning i programmet är vikten av förebyggande insatser inom

---

⁶⁷ *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla.*

framförallt socialtjänsten, förskolan och skolan. För socialtjänstens del innebär det uppsökande arbete mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, samt att ge stöd och skydd till brottsoffer när våldet har skett. Således har stadsdelsnämnderna en avgörande roll i genomförandet av programmet.

4.2 Stadsövergripande styrdokument

Utöver vision och budget styrs stadens arbete med barn som upplever våld av ett antal stadsövergripande styrdokument i form av program och riktlinjer. Dessa berör ett flertal nämnder och bolagsstyrelser och redovisas översiktligt i följande avsnitt.

4.2.1 Program för barnets rättigheter och inflytande

Stockholm stad har antagit ett program för barnets rättigheter och inflytande för perioden 2018-2022. Programmet innehåller ett antal fokusområden där följande inriktningar är av särskild vikt för denna rapport:

- Beslutsfattare och medarbetare ska beakta barnperspektivet och omsätta barnets rättigheter i alla beslut, uppdrag och i det dagliga arbetet.
- Barn ska ges förutsättningar att uttrycka och få sina åsikter respekterade.
- Barn och vuxna ska ha kunskap om barnets rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- Barn ska vara trygga och skyddas mot fysiskt och psykiskt våld.

Det här innebär till exempel att barnets bästa ska utredas och vara vägledande vid alla beslut, att stadens verksamheter ska arbeta för att lyssna på barns åsikter och att barn ska ha möjlighet till inflytande och delaktighet samt kunna föra fram sina åsikter till beslutsfattare. Barnkonventionens bestämmelser och principer ska göras kända hos barn och vuxna inom stadens verksamheter. Att barn ska vara trygga och skyddas mot fysiskt och psykiskt våld innebär bland annat att stadens verksamheter ska arbeta förebyggande och ha rutiner för hur en orosanmälan till socialtjänsten ska utföras.⁶⁸ Programmet för barnets rättigheter ska genomföras inom ramen för nämndernas och bolagsstyrelsernas ordinarieverksamhetsplanering och utveckling.

---

⁶⁸ *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022* (2017).

4.2.2 Program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck

Stockholms stad har antagit ett program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck som gäller 2017-2020.

Programmet uttrycker fyra målgrupper mot vilka insatser ska riktas. Tidigt förebyggande insatser ska erbjudas alla stockholmare. Barn och vuxna som utsatts för våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck ska erbjudas stöd och skydd samt insatser för att förhindra fortsatt våldsutsatthet. Stockholmare som utövar våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld och förtryck ska erbjudas insatser som syftar till att få våldet att upphöra.

I programmet har definitionen ”barn som upplevt våld” valts istället för ”barn som bevittnar våld”. Anledningen till detta är att barn både kan se och höra våld och därmed inte enbart bevittnar våld. Genom att upplevelsen av våld betonas distanseras inte heller barnet i förhållande till våldet. Barn uppfattar oftast vad som sker vid konflikter eller våld mellan vuxna. Även om barnet faktiskt inte är närvarande vid våldstillfället kan det till exempel höra när en förälder blir utsatt.⁶⁹

I programmet tydliggörs stadens långsiktiga mål om stöd och skydd till våldsutsatta barn och vuxna. Det finns specifika delmål i programmet som särskilt avser barn:

- Rätten till en obruten skolgång för alla barn ska säkerställas och barn i skyddat boende ska erbjudas skolundervisning inom en vecka från ankomst till boendet.
- Rätten till förskola ska säkerställas för barn i skyddat boende där det är möjligt utifrån en bedömning av säkerhet och barnets bästa.
- Våldsutsatta vuxna i behov av skyddat boende som har medföljande barn ska erbjudas barnanpassat skyddat boende.

Av programmet framgår också att socialtjänsten ska säkerställa att barn som upplevt våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld och förtryck erbjuds stödsamtal eller annat lämpligt stöd. Medarbetare inom socialtjänsten, förskolan, skolan samt kultur- och idrottsverksamheter ska ha kunskaper om barn som upplever våld i nära relationer och om våldets konsekvenser. De yrkesverksamma som omfattas av anmälningsplikt enligt SoL ska vara medvetna om sin anmälningsplikt när de arbetar med barn.

---

⁶⁹ *Stockholms stads program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2020* (2016).

Befintliga och blivande jour- och familjehemsföräldrar ska enligt programmet ha kunskaper om barn som upplever våld i nära relationer och möjliga konsekvenser av detta. Vidare beskriver programmet att stadens arbete riktat till barn som upplevt våld ska vara samordnat, evidensbaserat och av hög kvalitet. Staden ska också samverka med polis, åklagare, hälso- och sjukvården samt idéburen sektor såväl på strategisk nivå som kring enskilda barn.

4.2.3 Riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden inom individ- och familjeomsorgen

Av staden riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden framgår att socialtjänsten har ett särskilt ansvar för barn som utsatts för brott. Det särskilda ansvaret innebär också att barnets närstående ska få stöd och hjälp om det behövs. Även barn som bevittnar våld mot syskon ska betraktas som brottsoffer. Skyddsaspekten är viktig också i ärenden gällande en våldsutsatt förälder. En förälder som placeras akut i skyddat boende kan, i egenskap av vårdnadshavare, ta med sig eventuella barn.⁷⁰

Det framgår vidare av stadens riktlinjer att det är vårdnadshavarens ansvar att meddela förskola och skola var barnet befinner sig. Vårdnadshavaren kan därvid behöva stöd av socialtjänsten i att ta dessa kontakter och förmedla relevant information till barnets förskola eller skola. Socialtjänsten har ansvar för att följa upp att barnets rätt till skolgång tillgodoses under tiden barnet vistas med sin förälder i det skyddade boendet. Riktlinjerna klargör också socialtjänstens skyldighet att göra en skyddsbedömning avseende barnet och utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp.⁷¹

När en utredning gällande ett barns behov av skydd eller stöd har inletts är socialtjänsten skyldig att informera barnets vårdnadshavare om detta och skälen därtill. Beslutet att inleda en utredning kan undanhållas en kortare tid för vårdnadshavaren, i vissa situationer när vårdnadshavaren eller någon annan familjemedlem är misstänkt för övergrepp mot barnet, och polisutredningen befinner sig i ett känsligt läge eller om barnet är misstänkt för att ha begått brott, det kan innebära ett stort men för brottsutredningen om vårdnadshavaren underrättas. Barnets behov och föräldrarnas förmåga att tillgodose dessa behov står i fokus för utredningen. Utredningens syfte är att socialtjänsten, i

---

⁷⁰ Riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden inom Individ och familjeomsorgen (2014).

⁷¹ Ibid.

samarbete med vårdnadshavare och barn, ska klargöra barnets situation och behov samt föreslå insatser när så är befogat. För att barnets behov ska tillgodoses kan socialnämnden behöva initiera samverkan med andra myndigheter såsom skolan och hälso- och sjukvården.⁷²

4.2.4 Våld i nära relationer. Riktlinjer för handläggning inom Stockholms stads socialtjänst

Riktlinjerna för våld i nära relationer handlar om hur staden ska handlägga denna typ av ärenden, insatser till stöd för den våldsutsatta vuxna individen, insatser från andra myndigheter, insatser till våldsutövaren och insatser till barn som upplevt våld. Vidare framgår av riktlinjerna att våld i nära relationer skiljer sig i flera avseenden från andra problem som kommer till socialtjänstens kännedom. I fall av våld finns behov av en skyndsam hot- och riskbedömning från socialtjänstens sida för att beslut om eventuell skydd eller stöd, exempelvis i form av skyddat boende, omedelbart ska kunna fattas. När socialtjänsten utreder ett ärende om våld i nära relation och får kännedom om att det finns ett barn inblandat, ska barn- och ungdomsenheten alltid informeras och det ska alltid fattas beslut om att inleda utredning till skydd och stöd för barnet, om en utredning inte redan pågår.⁷³

4.3 Nämndernas och bolagens ansvar och uppdrag

Inom Stockholms stads organisation är det stadsdelsnämnderna, socialnämnden, utbildningsnämnden och vissa bolagsstyrelser som har störst ansvar för att förebygga att barn och unga upplever våld eller för att ge insatser när våld har skett.

4.3.1 Stadsdelsnämnderna

Stadsdelsnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga förhållanden. I arbetet med barn som far illa är socialtjänsten skyldig att samverka med bland annat hälso- och sjukvården, skolan och polisen. Stadsdelsnämndernas socialtjänst är den myndighet som genomför utredningar i syfte att ge skydd och stöd till barn och unga och deras familjer. Stadsdelsnämnderna ska även prioritera barn som upplever våld i nära relationer genom att utveckla rutiner och metoder för att upptäcka våldet och nå de våldsutsatta. Staden har en garanti som innebär att kvinnor som bedöms ha behov av en skyddsplacering ska få skyddat boende. Kvinnor som bott på

---

⁷² *Utreda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen (2015).*

⁷³ *Våld i nära relationer (2014). Riktlinjer för handläggning inom Stockholms stads socialtjänst.*

skyddat boende ska vid behov erbjudas stöd och hjälp till annat boende om de inte kan återvända till sitt ordinarie boende. Det förekommer också att män utsätts för våld i nära relationer. Det är därför viktigt att det finns insatser som inkluderar olika målgrupper. Ofta har kvinnor som bor på skyddat boende medföljande barn varför det är viktigt att säkerställa rutiner för fungerande skolgång samt för att erbjuda förskola eller pedagogisk verksamhet för barn i förskoleålder.⁷⁴

Stadsdelsnämnderna har också i uppdrag att erbjuda insatser riktade till barn som själva utsatts för våld eller har upplevt våld i nära relationer. Staden ska utveckla arbetet med att motivera våldsutövare till att ta emot insatser för att förändra sitt beteende och att upphöra med våldet. Stadsdelsnämnderna ska förbättra samordningen inom socialtjänsten och säkerställa att våldsutsatta får den hjälp och det stöd som de behöver.⁷⁵ För att säkerställa ett likställt och samordnat stöd och skydd av hög kvalitet för våldsutsatta och ett likställt stöd till våldsutövare som bygger på evidensbaserade metoder ska stadsdelsnämnderna enligt budget för 2018 inrätta fyra relationsvårdscentrum.⁷⁶

Förskolan har en viktig roll i att tidigt upptäcka om ett barn far illa eller riskerar att fara illa. Förskolornas chefer och medarbetare är skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten om de misstänker att ett barn upplevt eller utsatts för våld.⁷⁷ Socialnämnden och utbildningsnämnden har tillsammans tagit fram ett stödmaterial för samverkan mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan bland annat för att underlätta samverkan och för att förskole- och skolpersonal ska veta när och hur de ska göra en orosanmälan.⁷⁸

Stadsdelsnämnderna bedriver ett kontinuerligt arbete med att utveckla rutiner och metoder för att upptäcka tidiga signaler på våldsutsatthet. Det görs bland annat genom standardiserade bedömnings- och utredningsinstrument. Vidare utbildas medarbetare i hur våld kan upptäckas och vilka åtgärder som ska vidtas. Stadsdelsnämnderna fokuserar på kompetenshöjande insatser i genus, normkritik och att förändra normer kring maskulinitet och våld bland barn och unga. Det brottsförebyggande- och

---

⁷⁴ *Stockholms stads budget (2018). Ett Stockholm för alla. s.79, 103, 196 och 241.*

⁷⁵ *Ibid. s.103.*

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *14 kap. 1 § Socialtjänstlagen.*

⁷⁸ *Stödmaterial (2015) för samverkan mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan.*

trygghetsskapande arbetet är starkt sammankopplat med socialt förebyggande insatser.⁷⁹

Flertalet stadsdelsnämnder har relationsvårdsteam som arbetar med ärenden gällande våld i nära relationer. De samarbetar med barn- och ungdomsenheterna i syfte att tillgodose barnperspektivet. Vissa av stadsdelsnämnderna erbjuder även våldsutövare samtalskontakt med fokus på alternativa strategier och förhållningssätt till våld. Stadsdelsnämnderna ger barn insatser genom egen öppenvård i form av till exempel Trappansamtal. Stadsdelsnämnder som inte har egen öppenvård har möjlighet att köpa in motsvarande insats.

4.3.2 Socialnämnden

Socialnämnden har flera uppdrag i stadens budget som gäller barn som upplever våld och våldsutsatta vuxna. Socialnämnden ska inom socialtjänsten, förskolan och skolan arbeta förebyggande mot våld i nära relationer, stötta utbildningsnämnden kring programmet MVP (se vidare under utbildningsnämnden) samt utveckla arbetet med att motivera våldsutövare att ta emot insatser. Nämnden ska även stödja stadsdelsnämnderna att genomföra utbildningsinsatser och att utveckla insatser för barn som upplever våld.⁸⁰ Vid avdelningen för stadsövergripande sociala frågor finns kompetenscenter för barn och unga respektive vuxna som arbetar med frågor och uppdrag rörande våld i nära relationer samt skydd och stöd till barn och unga.

Genom utbildningsinsatser har socialnämnden i uppdrag att sprida kunskap och öka medvetenheten om våld i nära relationer. Denna utbildningsinsats gäller för stadens anställda inom alla verksamhetsområden och genomförs i form av en webbutbildning som Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), länsstyrelserna och Socialstyrelsen tillsammans har tagit fram. Socialnämnden ska stödja stadsdelsnämnderna i arbetet med att utveckla rutiner och metoder för att upptäcka våld i nära relationer och nå våldsutsatta.⁸¹ Som beskrivits tidigare i detta kapitel har socialnämnden tagit fram ett program för våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.⁸²

Stockholm stad bedriver genom socialnämnden olika verksamheter som riktar sig till våldsutsatta vuxna och barn som upplevt våld.

---

⁷⁹ Årsredovisning Stockholms stad (2016).

⁸⁰ Stockholms stads budget (2018). *Ett Stockholm för alla*. s.196.

⁸¹ Ibid.

⁸² Stockholms stads program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2020 (2016).

Kriscentrum för kvinnor och barn är stadens eget skyddade boende som barn vänder sig till kvinnor med eller utan barn, som varit utsatta för psykiskt, fysiskt och/eller sexuellt våld. Kriscentrum består av 18 lägenheter för kvinnor med eller utan barn som varit utsatta för våld i nära relation. På Kriscentrum erbjuds både kvinnan och barnet stöd i att bearbeta sina upplevelser av våld. Kvinnor med barn bor i genomsnitt i två månader på Kriscentrum och barnen bereds vid behov via utbildningsnämnden viss skolundervisning på Kriscentrum. Socialnämndens verksamhet Kruton är en verksamhet som har skyddat boende och öppenvård för unga vuxna som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Kruton har även kompetens inom HBTQ frågor. Resurscentrum Origo är en länsövergripande samverkan mellan kommunerna i Stockholms län mot hedersrelaterat våld och förtryck för unga och erbjuder stöd och rådgivande samtal. De erbjuder också konsultativt stöd till yrkesverksamma samt bedriver uppsökande och förebyggande arbete genom föreläsningar, informationsspridning och genom råd och stöd.⁸³

4.3.3 Utbildningsnämnden

Utbildningsnämndens uppdrag avseende barn och unga som utsätts för våld i hemmet är centralt då skolan möter alla barn och unga och är skyldig att ge alla elever det psykosociala stöd de behöver för att klara av sin utbildning. En del av det fysiska, psykiska och sexuella våld som barn och unga utsätts för sker dessutom i skolan. Utbildningsnämnden har också möjlighet att påverka alla barns och ungas värderingar och attityder till våld och övergrepp på både individ- och gruppnivå. Barn som far illa kan ha särskilda behov under sin skolgång. Det är rektorn som ansvarar för att elevens behov av särskilt stöd utreds skyndsamt. Sedan 2017 bedriver utbildningsnämnden ett våldspreventivt arbete i skolan kallat *Mentorer i våldsprevention* (MVP) som är ett program som syftar till att lära både elever och lärare på högstadiet och gymnasiet att ta ansvar och reagera när de ser och hör våld och kränkningar.⁸⁴ Tillsammans med kommunstyrelsen arbetar utbildningsnämnden även med en kunskapssatsning till skolans personal om hedersrelaterat våld och förtryck.⁸⁵

Skolpersonal är skyldig att anmäla till socialtjänsten om de är oroliga för, eller får kännedom om, ett barn som far illa eller riskerar att fara illa.⁸⁶ Skolan är en viktig arena för att upptäcka och

---

⁸³ Verksamhetsberättelse VB (2016) för socialnämnden.

⁸⁴ Stockholms stads budget (2018). Ett Stockholm för alla. s.234.

⁸⁵ Ibid s.248.

⁸⁶ 14 kap. 1 § Socialtjänstlagen.

stötta redan våldsutsatta barn och barn som riskerar att fara illa. För barn i behov av särskilt stöd, exempelvis barn som upplevt eller utsatts för våld i hemmet, är det av stor betydelse att det finns en väl fungerande samverkan mellan skola och socialtjänst. För att uppmärksamma barns behov av stöd och skydd samverkar skolan med socialtjänsten och landstinget enligt BUS, som är en samverkansöverenskommelse mellan stadsdelsnämndernas verksamheter, utbildningsnämnden och landstinget.⁸⁷

4.3.4 Bostadsbolagen, Bostadsförmedlingen i Stockholm AB och SHIS Bostäder

Stockholm stad har ett ansvar för bostadsbehovet för de personer som utsätts för våld och barn som upplever våld. Ansvaret delas mellan olika aktörer som arbetar med bostadsfrågor inom stadens organisation. Stadens allmännyttiga bostadsbolag ska tillsammans med Bostadsförmedlingen i Stockholm AB säkerställa ett ökat antal skyddade boenden för personer som utsätts för våld i nära relationer.⁸⁸ Bostadsförmedlingen i Stockholm AB har i en undersökning av förtursverksamheten sett att det över tid skett en minskning av antalet beviljade förturer. Skälet är bland annat striktare tolkning av riktlinjerna.⁸⁹ Bostadsförmedlingen i Stockholm AB har i uppdrag att vända utvecklingen där andelen bifall minskat för förtursansökningar, särskilt där ansökningsorsaken är relationsvåld.⁹⁰ SHIS Bostäder är stadens bostadssociala resurs och erbjuder olika boendelösningar, med eller utan kompletterande stöd, till stockholmare som av ekonomiska eller sociala skäl har hamnat utanför den ordinarie bostadsmarknaden. Målsättningen är att den enskilde inom en snar framtid ska kunna få en egen lägenhet på den ordinarie bostadsmarknaden.⁹¹

Stockholm stad bedriver en kampanj med rubriken ”*Våga knacka på*” som uppmuntrar stockholmare till att agera. Det kan handla om man är orolig för att någon utsätts för våld i en nära relation eller är utsatt för hedersrelaterat våld eller förtryck. Att ”knacka på” är i en bred mening allt från att knacka på en grannes dörr till att knacka på någons axel och fråga hur hen mår. Syftet är att visa att omtanke och uppmärksamma om en person är utsatt.⁹²

---

⁸⁷ *Stockholms stads budget (2018). Ett Stockholm för alla. s.240.*

⁸⁸ *Ibid. s.278.*

⁸⁹ *PM om förtur och hot i nära relationer (2017).*

⁹⁰ *Stockholms stads budget (2018). Ett Stockholm för alla s.301.*

⁹¹ *Ibid. s.293.*

4.4 Socialtjänstinspektörernas granskningar

Stockholms stads socialtjänstinspektörer har gjort två granskningar av handläggningen inom IFO vid olika stadsdelsnämnder med fokus på barn som upplevt våld. Den första granskningen genomfördes 2016 vid stadsdelsnämnderna Farsta, Hässelby-Vällingby och Norrmalm. Den andra granskningen genomfördes 2017 vid stadsdelsnämnderna Skärholmen och Södermalm. Den första granskningen visade att 12 procent av samtliga anmälningar stannade vid en förhandsbedömning. I den andra granskningen var motsvarande siffra 16 procent.⁹³ Socialtjänstinspektörerna anser att det är en allvarlig brist att utredning inte alltid inleds, trots att det finns uppgifter om att barn kan ha upplevt våld.^{94,95} Även stadens barnombudsman har uppmärksammat detta i sin rapport 2017 och betonar att det inte alltid inleds utredningar vid misstanke om att ett barn upplevt våld, trots att det finns författningskrav om detta. Stadens barnombudsman bedömer att det är allvarligt. Uppgifter tyder på att barn och ungas tillgång till stöd och hjälp inte är likvärdigt i staden. Vidare betonar stadens barnombudsman, att det inte får spela någon roll var i staden barnet bor för att misstanke om ett brott mot barn ska polisanmälas.⁹⁶

Även så kallad samhandläggning vid socialtjänsten har granskats av socialtjänstinspektörerna i de två granskningarna om barn som upplevt våld. Samhandläggning innebär att olika enheter inom socialtjänsten gemensamt handlägger ett ärende som avser en familj. Syftet med samhandläggning är bland annat att göra sammanvägda bedömningar med stöd av olika enheters kompetens. I båda granskningarna framkommer att viss samhandläggning sker i staden och att Södermalm stadsdelsnämnd utmärker sig i positiv bemärkelse med en högre andel gemensamma besök hos en familj, framförallt i inledningsskedet. Vid Södermalms stadsdelsnämnd finns också fler exempel på beslut om uppföljning när en utredning avslutats utan insats, på grund av kvarstående oro, samt att behövliga insatser till barnet har beviljats mot en av vårdnadshavarnas vilja. Enligt socialtjänstinspektörerna utökas möjligheterna till skydd och stöd för de mest utsatta barnen genom att utnyttja dessa lagutrymmen. I granskningen 2017 framkommer att handläggarna överlag talat med barnet om dennes uppfattning om våldet och dess konsekvenser för honom eller henne i endast

---

⁹³ Förhandsbedömning är det skede i handlägningsprocessen där socialnämnden bedömer om en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL ska leda till att en utredning inleds eller inte.

⁹⁴ *Barn som upplevt våld (2016). Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning.*

⁹⁵ *Barn som upplevt våld (2017). Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning.*

⁹⁶ *Rapport (2017). Stockholms stads barnombudsman.*

cirka 30 procent av ärendena. I den andra granskningen var motsvarande siffra 36 procent. Granskningarna beskriver vidare att konsekvenserna av våldet för barnet ofta inte blir tydliggjorda i utredningarna. Det visar sig bland annat genom att våldet som i mottagningskedet definieras som våld, under utredningens gång ändras till ”föräldrakonflikter”, eller att allvarlighetsgraden i våldet som framkommer i den våldsutsattas utredning inte återspeglas i barnets utredning.^{97,98}

Den statliga institutionen Stiftelsen Allmänna Barnhuset presenterade 2017 en forskningsrapport om barns rätt att komma till tals inom ramen för socialtjänstens insatser. Rapporten klargör att barnets delaktighet sjunker från stadierna förhandsbedömning till utredning och även vidare till insats.⁹⁹ Resultatet överensstämmer med socialtjänstinspektörernas granskningar i Stockholms stad. I båda granskningarna noteras att en möjlig orsak till att stödinsatser riktade till barn från socialtjänsten inte alls kommer till stånd, eller endast förekommer i ett fåtal ärenden, är att handläggare i första hand säkerställer barnets omedelbara behov av skydd och i lägre grad ser till barnets stödbehov på längre sikt.^{100,101}

---

⁹⁷ *Barn som upplevt våld* (2016). *Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning*.

⁹⁸ *Barn som upplevt våld* (2017). *Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning*.

⁹⁹ Heimer, M. Näsman, E och Palme, J. (2017). *Rättighetsbärare eller problembärare*.

¹⁰⁰ *Barn som upplevt våld* (2016). *Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning*.

¹⁰¹ *Barn som upplevt våld* (2017). *Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning*.

5. Om barn som upplever våld

I detta kapitel beskrivs omfattningen av våld mot barn. Det huvudsakliga underlaget är hämtat från Brå, Socialstyrelsen, polisen, Stockholmsenköten, Trygghetsmätningen och en fördjupad analys av orosanmälningar inkomna till socialtjänsten inom Stockholms stad. Statistiken avser huvudsakligen barn som upplever våld i sin familj, både i form av att de bevittnar våld eller att de själva blir utsatta för våld.

5.1 Barn som upplever våld

5.1.1 Omfattning av våld mot barn

I Sverige finns lagstiftning mot barnaga, anmälningsskyldighet och föreskrifter om att utreda misstanke om barn som far illa när det finns uppgifter om våld. Trots denna tydliga lagstiftning för att skydda barn från att utsättas för våld och andra övergrepp finns det fortsatt många barn i vårt samhälle som utsätts för våld i hemmet.

Det är svårt att få en tydlig bild av den egentliga omfattningen av barnmisshandel. Brå har gjort en uppskattning att det på nationell nivå är minst 150 000 barn som bor i hushåll där det förekommer våld.¹⁰² Det är i linje med flera andra studier som också visar att omkring var tionde barn i Sverige har upplevt våld i hemmet.¹⁰³ År 2016 bodde det drygt 185 000 barn i Stockholms stad.¹⁰⁴ Om de uppskattningar avseende våld mot barn som gjorts för riket även överensstämmer för barn i Stockholm – och det kan anses rimligt – kan cirka 15 000-20 000 barn i staden ha upplevt våld i hemmet.

Mellan 3 och 9 procent av barn i de nordiska länderna utsätts för direkt våld i hemmet och mellan 7 och 12 procent har bevittnat våld i hemmet. Konsekvenserna av att utsättas för våld och försummelse under barndomen är allvarliga. Forskningen visar att det kan påverka hjärnans utveckling negativt samt öka de långsiktiga riskerna för bland annat depression, ångest, missbruk och självmordsförsök.¹⁰⁵

---

¹⁰² *Brott i nära relationer – En nationell kartläggning* (2014).

¹⁰³ Källa 1: SOU (2001:72). *Barnmisshandel – att förebygga och åtgärda*. Källa 2: Janson, S. (2001). *Barn och misshandel : en rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet*. Källa 3: Annerbäck et al. (2010) *Prevalence and characteristics of child physical abuse in Sweden—findings from a population - based youth survey*.

¹⁰⁴ ODS.

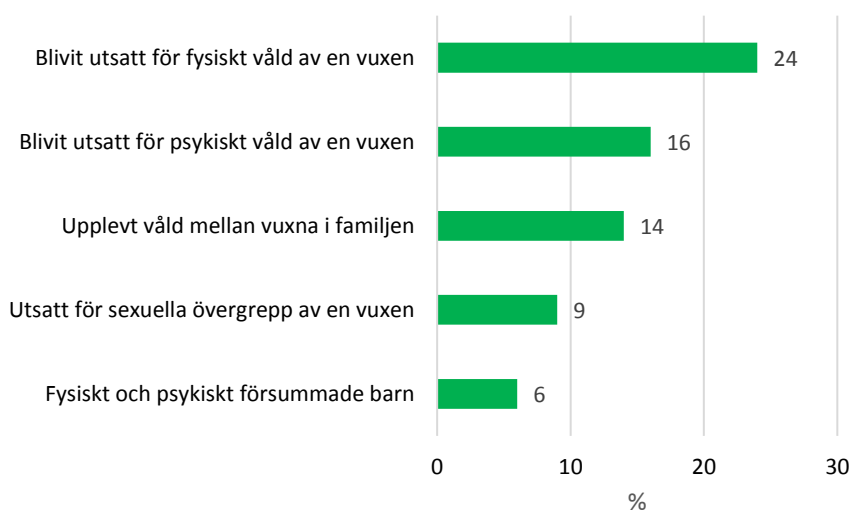
¹⁰⁵ *Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse. En systematisk översikt och utvärdering inklusive ekonomiska och etiska aspekter* (2018).

Stiftelsen Allmänna Barnhuset presenterade 2016 rapporten *Våld mot barn*. Rapporten baseras på drygt 4 700 enkätsvar från elever i grundskolans årskurs nio och årskurs två på gymnasiet i Sverige. Av de unga som deltog i undersökningen anger 24 procent att de någon gång utsatts för fysiskt våld av någon vuxen och 14 procent att de utsatts för våld av sina föräldrar. Pappan var den förälder som stod för majoriteten av det fysiska och systematiska våldet.

I samma studie anger drygt sex procent av de unga att de blivit försummade under sin uppväxt. Med fysisk försummelse avses att en vuxen person, oftast under lång tid, skadar eller äventyrar ett barns fysiska hälsa eller utveckling genom att underlåta att garantera barnet godtagbar standard i fråga om fysisk omsorg. Detta mäts bland annat genom frågor om det finns någon i hemmet som kan ta hand om och skydda barnet. Med psykisk försummelse, vilket är vanligast, avses när en vuxen person skadar eller äventyrar ett barns psykiska hälsa eller utveckling genom att underlåta att tillgodose ett barns grundläggande behov genom att vara otillgänglig eller känslomässigt likgiltig inför barnet.¹⁰⁶

De vanligaste formerna av våld som barn uppgav sig ha utsatts för var i fallande ordning fysiskt våld av en vuxen, psykiskt våld av en vuxen, våld mellan vuxna i familjen, utsatthet för sexuella övergrepp av en vuxen och slutligen fysiskt och psykiskt försummelse.¹⁰⁷

Figur 1: Andel (%) unga som utsatts för olika typer av våld av vuxen, 2016

Källa: Jansson, S. och Jernbro, C. (2016)

¹⁰⁶ Jansson, S. och Jernbro, C. (2016). *Våld mot barn – En nationell kartläggning*.

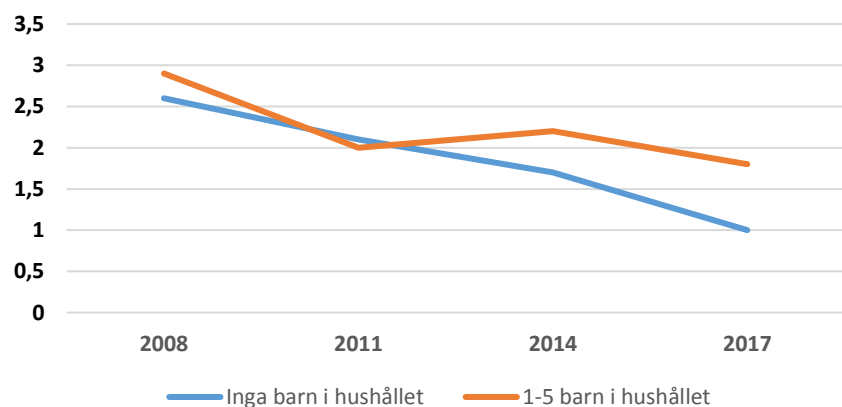
¹⁰⁷ Ibid.

Av samma studie framgår också att barn från hem med dålig hushållsekonomi löper en större risk att utsättas för våld. Av barnen från hem med dålig hushållsekonomi uppgav 58 procent att de varit utsatta för två eller fler typer av misshandel av vuxna, medan motsvarande siffra bland de elever som uppgav att familjen har god ekonomi var 15 procent.¹⁰⁸

Sedan år 2008 genomför Stockholm stad en trygghetsundersökning vart tredje år riktad till personer i åldrarna 16-79 år.¹⁰⁹ I undersökningen ställs en fråga som handlar om utsatthet för relationsvåld de senaste 12 månaderna. Genom att bryta ner undersökningsresultaten för personer i hushåll med respektive utan barn kan en indirekt bild ges av risken för att barn kan ha upplevt våld mellan vuxna. Undersökningen visar på en svagt nedåtgående trend, både för personer i hushåll med barn och utan barn. Andelen som svarar att de utsatts för våld i nära relationer är dock låg, och förändringarna mellan åren är små, varför resultaten ska tolkas med försiktighet.¹¹⁰

Figur 2: Andel (%) som varit utsatt för lindriga slag, knuffar, hot eller trakasserier under bråk med den de har eller har haft en relation med de senaste 12 månaderna, hushåll med och utan barn, 2008-2017

Källa: Trygghetsmätningen (2017)

5.1.2 Polisanmält våld mot barn

När det kommer till socialtjänstens kännedom att ett barn misstänks för att ha blivit utsatt för brott bör nämnden skyndsamt

¹⁰⁸ Jansson, S. och Jernbro, C. (2016). *Våld mot barn – En nationell kartläggning*.

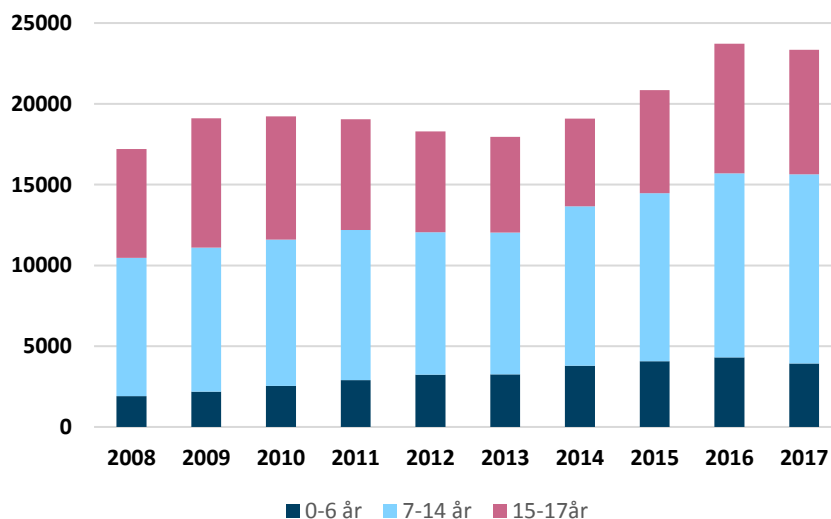
¹⁰⁹ Urvalet är slumpmässigt och i senaste mätningen skickades enkäten till 32 000 personer. Drygt 17 600 personer svarade på enkäten.

¹¹⁰ *Trygghetsmätningen (2017)*.

polisanmäla det, såvida det inte strider mot barnets bästa. Det gäller brott mot liv och hälsa, frihet och frid, sexualbrott och brott enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. De polisanmälningar som socialtjänsten gör ingår således i ovanstående statistik.

I följande avsnitt redovisas uppgifter om polisanmälningar avseende misstänkt våld mot barn. Som tidigare beskrivits uppskattas minst 150 000 barn i Sverige bo i hushåll där det förekommer våld¹¹¹, samtidigt har det under de senaste åren anmälts drygt 23 000 misshandelsbrott per år mot barn i åldern 0-17 år.¹¹² Med misshandelsbrott avses misshandel mot barn där den misstänkte gärningspersonen är bekant med barnet och våldet har skett inomhus. Det är således bara en mindre del av det våld som barn utsätts för som polisanmäls. Mellan 2008 och 2017 ökade antalet anmälda misshandelsbrott mot barn i åldern 0–17 år med 34 procent, samtidigt som befolkningen i motsvarande åldrar växte med 10 procent.¹¹³ I nedanstående figur redovisas antalet polisanmälda misshandelsbrott mot barn i Sverige de senaste åren fördelat på tre ålderskategorier.

Figur 3: Antal polisanmälda misshandelsbrott mot barn, 2008–2017 i Sverige¹¹⁴

Källa: Brå

¹¹¹ *Brott i nära relationer – En nationell kartläggning* (2014).

¹¹² *Anmälda brott. Slutlig statistik för 2016* (2017).

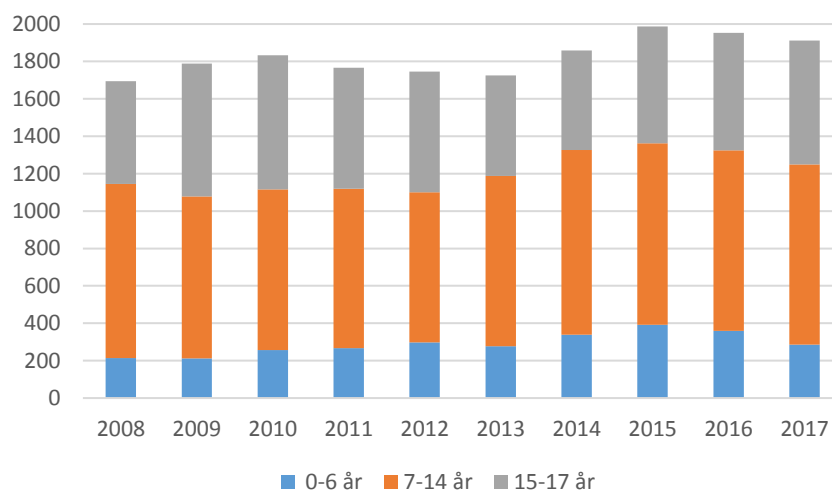
¹¹³ <https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/barnmisshandel.html>.

¹¹⁴ Statistiken från Brå för år 2017 är preliminär.

Enligt Brå är en den mest troliga förklaringen till det ökade antalet anmälda misshandelsbrott förändrade rutiner för hur verksamheter som möter barn och unga hanterar misstankar om våld från föräldrar mot barn. Brå menar att personal inom förskola och skola samt socialtjänsten idag anmäler händelser i betydligt större utsträckning än tidigare.¹¹⁵ Att misshandelsbrotten mot barn i hög grad anmäls av skolan, märks i statistiken genom att det anmäls färre brott under sommarmånaderna.¹¹⁶ En sannolik förklaring till det ökade antalet polisanmälningar är en ökad kunskap i samhället om våldets konsekvenser och inställningen till att våld mot barn ska polisanmälas.

Nedanstående figur visar antalet polisanmälda misshandelsbrott mot barn i Stockholm stad. Det totala antalet polisanmälda misshandelsbrott mot barn har ökat från 1 695 år 2008 till 1 952 år 2017, vilket motsvarar en ökning med 15 procent. Antalet barn i åldern 0-17 år i Stockholm stad har emellertid under samma period ökat från cirka 154 000 till nästan 189 000, vilket innebär en ökning med cirka 23 procent. Ökningen är som störst för de yngsta barnen.

Figur 4: Antal polisanmälda misshandelsbrott mot barn i Stockholms stad per ålderskategori, 2008-2017

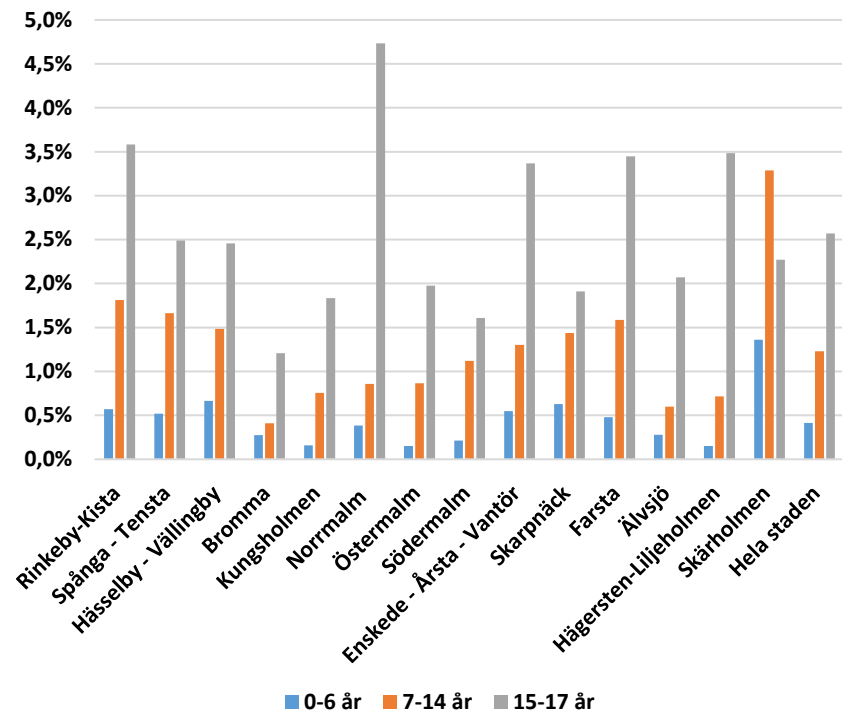
Källa: Brå

Den geografiska fördelningen avseende samma ålderskategorier och brottskategori som ovan framgår av följande diagram. De anmälda brotten redovisas efter de stadsdelsområden där brotten har begåtts.

¹¹⁵ *Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet* (2011).

¹¹⁶ <https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/barnmisshandel.html>.

Figur 5: Andel polisanmälda misshandelsbrott mot barn per ålderskategori i förhållande till befolkningsstorlek, år 2016

Källa: Brå

Generellt sett är det polisanmälda våldet som riktas mot den äldsta åldersgruppen är högst i områden med större centrumbildningar såsom Skärholmen, Farsta, Enskede-Årsta-Vantör, Norrmalm och Rinkeby-Kista. I de yngre åldersgrupperna är det mer tydligt att andelen utsatta barn är större i socioekonomiskt svagare stadsdelsområden.

Inom Stockholms stad polisanmälde socialtjänsten vid Skärholmen stadsdelsförvaltning flest antal misstänkta brott mot barn under 2015, följt av Enskede-Årsta-Vantör och Rinkeby-Kista. Även 2016 var antalet polisanmälningar som störst i Skärholmen, följt av Skarpnäck och Rinkeby-Kista. Uppgifterna ska dock bedömas med försiktighet. Om exempelvis misstanken om brott redan är polisanmäld av någon annan, kan det vara en orsak till att socialtjänsten beslutar att *inte* polisanmäla misstänke om brott. Det kan också finnas skillnader i hur beslut om polisanmälan registreras inom respektive stadsdelsförvaltning. Att en polisanmälan upprättas är av vikt för att det misstänkta brottet ska utredas av rättsvårdande myndigheter och därmed kan leda till lagföring, vilket i sin tur kan ge barnet rätt till brottsskadeersättning.

5.1.3 Sexualbrott mot barn

Det har under de senaste åren skett en markant ökning av polisanmälningar avseende sexualbrott mot barn. Enligt Brå kan ökningen delvis förklaras av förändringar i sexualbrottslagstiftningen som trädde i kraft den 1 april 2005, men också av en förskjutning av vad allmänheten betraktar som sexualbrott. År 2016 polisanmälades 3 009 fall av misstänkt våldtäkt mot barn under 18 år i Sverige, varav 155 fall i Stockholms stad.¹¹⁷ Enligt SBU tyder svenska kartläggningar på att 7-14 procent av flickorna och 3-6 procent av pojkarna har tvingats till samlag innan 18 års ålder. Endast drygt 10 procent av alla sexualbrott rapporteras till myndigheterna och denna siffra är sannolikt ännu lägre när offren är barn.¹¹⁸

Det är av vikt att betona att merparten av det sexuella våldet inte kommer till polisens kännedom och att en betydande del av det sexuella våldet utövas av andra barn. Risken för sexuellt våld och övergrepp ökar markant när barnet kommer upp i tonåren. Det är i högre grad tonåringar som begår sexuella övergrepp mot jämnåriga, medan en mindre andel av övergreppen begås av föräldrar eller styvföräldrar. Det är vanligare att flickor blir utsatta för sexualbrott än pojkar, framförallt i förpuberteten. Könsskillnader i utsatthet framstår som mindre uttalad när det gäller yngre barn.¹¹⁹

Sexuella övergrepp kan bestå av många olika slags handlingar mot barn och unga. Stiftelsen Allmänna barnhuset presenterar i en rapport på nationell nivå, resultat från enkätundersökningar där unga som går på gymnasiet och som är i åldern 16-23 år, fått svara på frågor om erfarenhet av sexuella övergrepp. Resultatet visar att drygt var femte elev hade erfarenhet av någon form av sexuella övergrepp. Enligt denna studie var det tre gånger vanligare att flickor hade erfarenhet av sexuella övergrepp än pojkarna. Sexuella övergrepp definieras som att de har erfarenhet av att någon blottat sig för dem, om de övertalats, pressats eller tvingats till att onanera åt någon, ha sex med någon eller om gång annan försökt klä av dem eller tagit på deras könsdelar fast de inte ville.¹²⁰

Stockholm stad genomför vartannat år Stockholmsenkäten bland elever i grundskolans årskurs nio och elever i årskurs två på

---

¹¹⁷ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

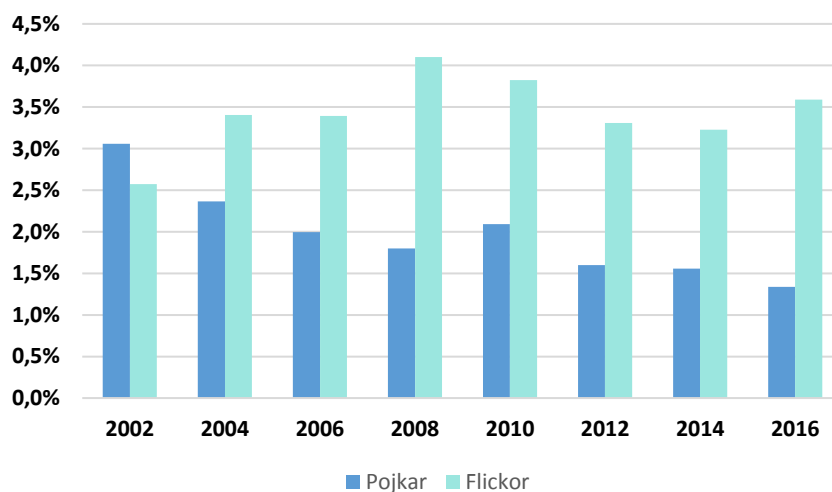
¹¹⁸ *Medicinska och psykologiska metoder för att förebygga sexuella övergrepp mot barn. En systematisk litteraturöversikt* (2011).

¹¹⁹ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

¹²⁰ *Det gäller en av fem - fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014* (2015).

gymnasiet. En av frågorna handlar om utsatthet för sexuellt tvång eller våldtäkt. Nedanstående figur visar att flickor är mer utsatta än pojkar för sexuellt tvång eller våldtäkt. År 2016 uppgav 3,5 procent av flickorna och 1,3 procent av pojkarna att de blivit tvingade till sex eller blivit våldtagna.¹²¹

Figur 6: Andel (%) unga som uppger att de blivit tvingade till sex eller uppger att de blivit våldtagna, 2002-2016

Källa: Stockholmsenkäten (2016)

Av enkätsvaren framgår inte vem som kan ha stått för övergreppen. I olika studier om sexuella övergrepp framkommer dock att det vanligaste är att det är en jämnårig som är gärningsperson medan föräldrar eller styvföräldrar står för en mindre andel av denna typ av övergrepp.¹²²

5.1.4 Hedersrelaterat våld mot barn

Hedersrelaterat våld och förtryck har fått ökad uppmärksamhet under senare år, men är inte lika beforskat som andra former av våld mot barn. Det hedersrelaterade våldet och förtrycket kan ta sig olika uttryck men kännetecknas bland annat av att det oftast är kollektivt utövat, att kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är central och att valet av partner inte är individens eget val utan en angelägenhet för familjen eller hela släkten. Våldet och förtrycket drabbar både flickor och pojkar och det är både män och kvinnor som är förövare. Ibland är en och samma person både själv utsatt och förövare, detta gäller inte minst pojkar och unga män.¹²³

¹²¹ Stockholmsenkäten (2016).

¹²² Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie*.

¹²³ www.hedersfortryck.se

I Sverige har flera studier genomförts för att försöka ge en bild av omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck, bland annat avseende äktenskap. I flera enkäter riktade till unga som gjordes i Sverige i slutet av 2000-talet angav omkring 4-6 procent av ungdomarna att de upplevde sig ha begränsningar i sitt val av äktenskapspartner. Den något högre siffran avsåg unga kvinnor. Stockholms universitet genomförde år 2009 en enkätundersökning riktad till elever i grundskolans årskurs 9 i Stockholms stad. Studien visade att 16 procent av flickorna och 7 procent av pojkarna svarade att de förväntades följa andras vilja i valet av vem de kunde ingå äktenskap med i framtiden. Av flickorna uppgav 23 procent att de inte var tillåtna att ha en pojkvän och att föräldrarna förväntade sig att flickor skulle vara oskulder tills de gifte sig. Studierna indikerar således att det hedersrelaterade våldet är av en inte obetydlig omfattning.¹²⁴

5.2 Orosanmälningar om våld i Stockholms stad

En orosanmälan är en anmälan till socialtjänsten om oro för att ett barn far illa eller riskerar att fara illa. Av socialtjänstlagen framgår att alla bör anmäla misstankar om att barn far illa till socialtjänsten. Det går alltså att exempelvis göra en anmälan som privatperson. Anställda vid vissa myndigheter och i vissa verksamheter som berör barn och unga (skola, hälso- och sjukvård och tandvård till exempel) är dock skyldiga enligt socialtjänstlagen att genast anmäla om de i sitt arbete misstänker att ett barn far illa.

Under perioden 2011-2017 har antalet orosanmälningar för barn och ungdomar i åldern 0-20 år som inkommit till Stockholms stad mer än fördubblats från ungefär 11 000 till drygt 26 400. Även antalet inledda utredningar av socialtjänsten har ökat kraftigt från cirka 4 300 till cirka 13 800.¹²⁵

Den sannolikt viktigaste faktorn bakom ökningen av anmälningar och till att det inleds fler utredningar, är förändringar i lagstiftningen som skedde år 2013. Tidigare fanns en anmälningsskyldighet till socialtjänsten i fall då berörda myndigheter fick kännedom om något som kunde innebära att socialtjänsten behövde ingripa till ett barns skydd. År 2013

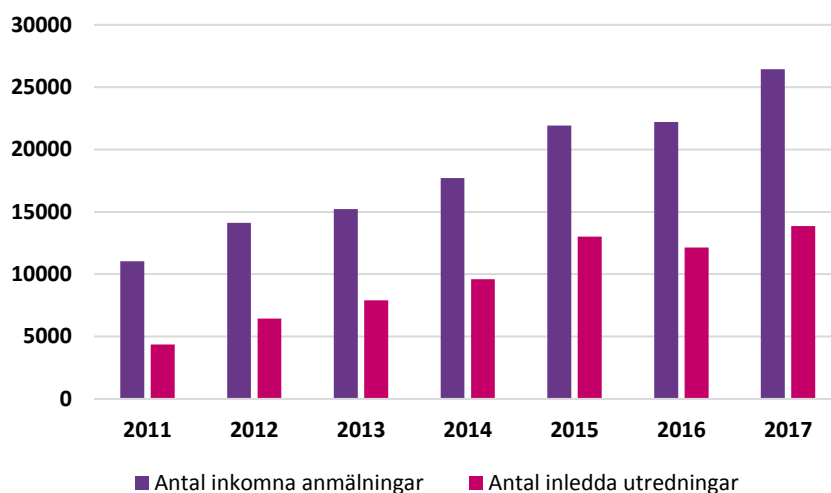
---

¹²⁴ www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/statistik/

¹²⁵ Källa 1: *Socialtjänstrappport (2016). En beskrivning av socialtjänsten i Stockholm stad.* Källa 2: *Sociala system.*

utökades anmälningsskyldigheten till att även gälla fall där det endast finns misstanke om att ett barn far illa.¹²⁶

Figur 7: Antal orosanmälningar och inledda utredningar inom Stockholms stad, 2011-2017

Källa: Sociala system och Socialtjänstrapport (2016)

En förklaring till ökningen av inledda utredningar kan också vara de nya författningskrav som infördes 2013 och som tydliggjordes 2014 genom Socialstyrelsens allmänna föreskrifter om våld i nära relationer.¹²⁷ Förtydligandet innebar att socialtjänsten ska inleda utredning om socialtjänsten får kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående.¹²⁸

Ännu en trolig förklaring till ökningen av både anmälningar och inledda utredningar är det stora antalet ensamkommande asylsökande barn som kommit till Sverige under senare år, och för vilka Stockholms stad har blivit ankomst- eller anvisningskommun.¹²⁹ Ovanstående förklaringar utesluter inte att det därutöver föreligger en faktisk ökning av antal och andel barn som utsätts för våld. I följande tabell redovisas antalet inkomna anmälningar under år 2017 per stadsdelsnämnd, och hur många av dessa som lett till utredning.

¹²⁶ Regeringens proposition 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*.

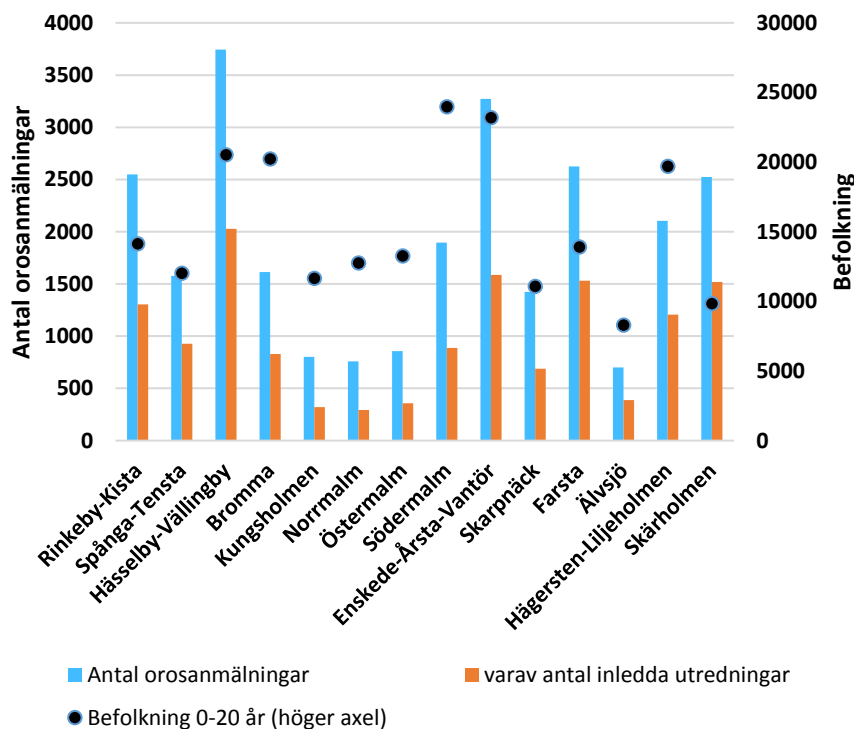
¹²⁷ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) *Våld i nära relationer*.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ *Socialtjänstrapport (2016). En beskrivning av socialtjänsten i Stockholm stad*.

Figur 8: Antal orosanmälningar och inledda utredningar efter stadsdelsnämnd och befolkningsmängd 0-20 år, 2017¹³⁰

Källa: Sociala system

Lägst andel inkomna anmälningar och inledda utredningar i förhållande till antalet barn finns i innerstadens stadsdelsområden. De högsta andelarna finns i flera av ytterstadens stadsdelsområden. Orosanmälningar följer således socioekonomiska mönster i staden. Generellt kan skillnaderna bero på såväl faktiska skillnader avseende omfattningen av socioekonomisk utsatthet i stadsdelsområdet, som skillnader i arbetssätt avseende tidig upptäckt och att anmäla till socialtjänsten. Särskilt utmärkande är de höga talen i Skärholmen.

Flest antal anmälningar kommer från polisen som år 2016 stod bakom var fjärde orosanmälan. Näst vanligast är anmälningar från hälso- och sjukvården – undantaget mödra- och barnhälsovården som mer sällan anmäler till socialtjänsten – och skolan.¹³¹

Figuren nedan visar antalet orosanmälningar fördelade på de anmälningsorsaker som är fastställda av Socialstyrelsen inom Barns behov i centrum (BBIC) som är ett arbetssätt som är anpassat efter

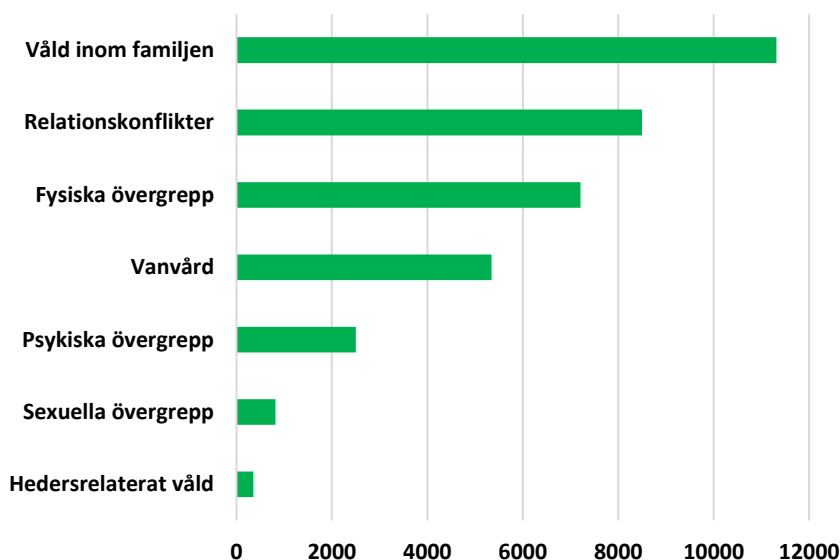
¹³⁰ En person kan ha flera anmälningar kopplade till samma utredning. Därför har utredningar som förekommer flera gånger enbart beräknats en gång.

¹³¹ Socialtjänstrappport (2016). *En beskrivning av socialtjänsten i Stockholm stad.*

socialtjänstens regelverk och som används i staden.¹³² BBIC är framtaget för socialtjänstens myndighetsutövning avseende barn och unga och ger möjlighet att identifiera och följa upp olika former av utsatthet avseende våld, hårdhänt behandling, tvång eller förtryck.

Nedan redovisas antalet anmälningsorsaker i inkomna orosanmälningar till Stockholm stad under perioden 2008-2017. Viktigt att notera att en orosanmälan kan innehålla flera olika anmälningsorsaker.

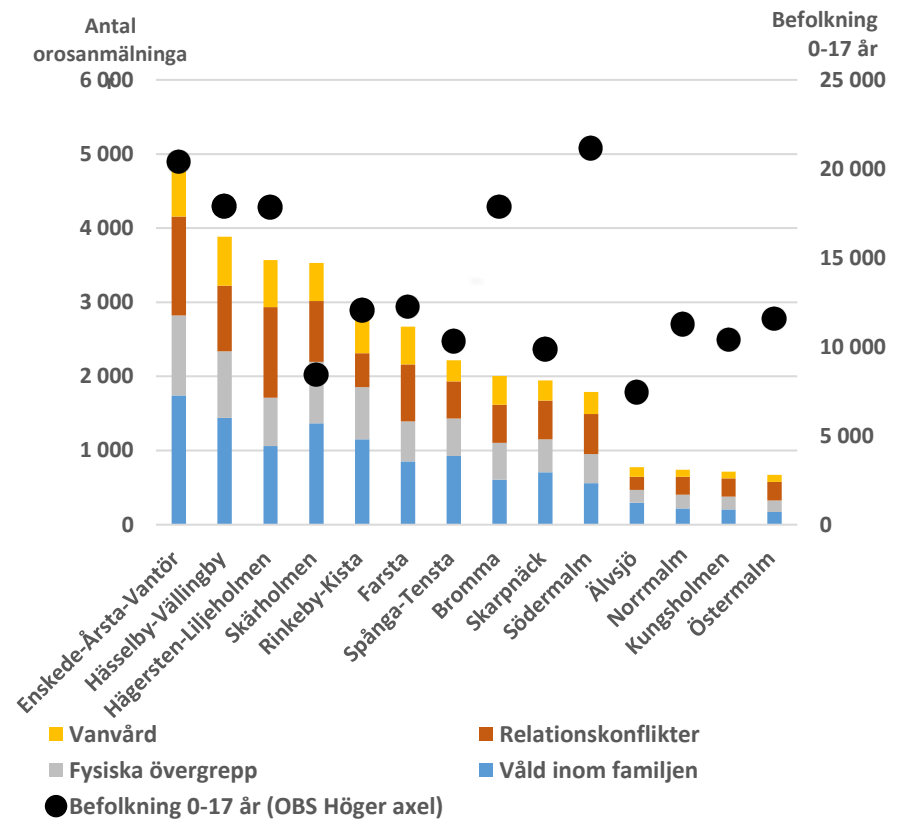
Figur 9: Antal anmälningsorsaker i inkomna orosanmälningar till Stockholm stad under perioden 2008-2017

Källa: Sociala system (2017)

I följande figur redovisas orosanmälningar inom de fyra mest omfattande kategorierna avseende våld mot barn per stadsdelsnämnd. Kategorierna om orosanmälningar till följd av hedersrelaterat våld och sexuella övergrepp redovisas inte då anmälningar utifrån dessa kategorier är förhållandevis ovanliga i jämförelse med övrig våldsproblematik. De förekommer dock i alla stadsdelsområden.

¹³² Med våld inom familjen avses här våld i nära relationer. Beskrivning av de andra formerna av våld, se kapitel 2:1.

Figur 10: Antal orosanmälningar avseende våld mot barn efter stadsdelsnämnd och befolkning 0-17 år, 2008-2017

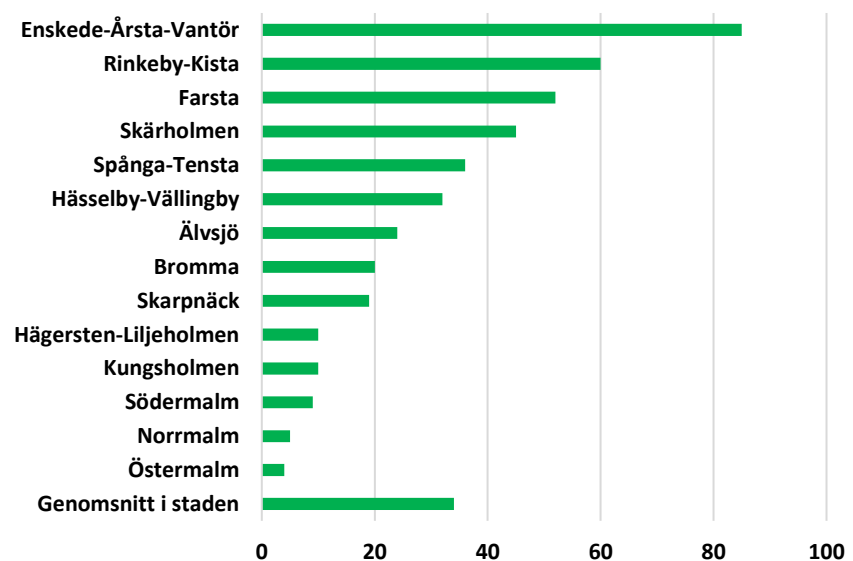
Källa: Sociala system (2017)

Orosanmälningarna avseende våld mot barn inom familjen är generellt sett fler i socioekonomiskt svagare stadsdelsområden jämfört med stadsdelsområdena i innerstaden samt Bromma och Älvsjö. En stadsdelsnämnd som avviker något är Skärholmen där både antalet polisanmälda brott och antalet orosanmälningar är förhållandevis högt i relation till storleken på den unga befolkningen, även jämfört med andra stadsdelsnämnder i ytterstaden. Orsakerna till detta kan vara både skillnader i arbetsätt och registrering, men också faktiska skillnader i våldsutsatthet och även benägenhet att anmäla detta. Det har inte funnits möjlighet att i arbetet med denna rapport göra jämförande studier av resultaten mellan de olika stadsdelsnämnderna avseende skillnaderna men det är ett utvecklingsområde för stadens samlade socialtjänst att arbeta vidare med.

5.3 Medföljande barn till skyddat boende

Socialnämnden har ett särskilt ansvar för brottsoffer och ska erbjuda hjälp och stöd till den som utsatts för brott och dennes närstående.¹³³ När det gäller våldsutsatta vuxna – vanligen kvinnor – är det stadsdelsnämnderna i Järvaområdet, tillsammans med stadsdelsnämnderna Hässelby-Vällingby, Enskede-Årsta-Vantör och Skärholmen som redovisar flest antal placeringar av vuxna i skyddat boende.¹³⁴ Vårdnadshavare som beviljas bistånd i form av placering i skyddat boende kan ha medföljande barn, som för det mesta har sett eller hört det våld som utövats och därmed bör betraktas som ”delaktiga vittnen”.¹³⁵ Störst antal medföljande barn i skyddade boenden återfinns i Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsnämnd.

Figur 11: Antal medföljande barn till skyddat boende per stadsdelsnämnd, 2016

Källa: Socialtjänstrapport (2016)¹³⁶

Av stadens socialtjänstrapport från 2016 framgår att ökningen av antalet medföljande barn är större än ökningen av antalet vuxna i skyddat boende. Det kan dels bero på att det idag finns fler skyddade boenden som kan ta emot barn, dels att en förändring har

¹³³ *Brottsoffer och deras närstående – Socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp* (2012).

¹³⁴ *Socialtjänstrapport (2016). En beskrivning av socialtjänsten i Stockholm stad.*

¹³⁵ Eriksson, M. (2017). *Våld och barn: Fördjupningsstudie.*

¹³⁶ Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsnämnd har lämnat reviderade uppgifter jämfört med socialtjänstrapporten och det reviderade antalet medföljande barn är 85.

skett gällande synsättet att barn inte bör bo kvar hos en misstänkt våldsutövande förälder.¹³⁷

Regeringen tillsatte 2016 en utredning om ett stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende. Utredningen överlämnade betänkandet *Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende* (SOU 2017:112) till regeringen i december 2017. Bland annat föreslås att skyddat boende ska regleras i socialtjänstlagen och vara tillståndspliktigt. Skyddat boende föreslås bli en ny placeringsform för barn och liksom vid andra placeringar av barn ska barnet erbjudas en hälsoundersökning.¹³⁸

5.4 Sammanfattande kommentar

Det finns fortsatt många barn i Sverige och i Stockholm som utsätts för våld i hemmet. Anmälningar om våld mot barn ökar, bland annat som en följd av ändrad lagstiftning och förändrade rutiner hos myndigheter. Det är numera allmänt vedertaget att varje barn har rätt att skyddas mot våld och det finns lagstöd och rutiner för hur verksamheter som möter barn och unga ska hantera misstankar om att föräldrar utsätter barn för åga eller annat våld. Det ökande antalet polisanmälningar indikerar dock att samhället behöver göra mer för att förebygga och förhindra att barn utsätts för våld. Utsattheten är större i ytterstadsdelsområdena. Vilken form av våld som barn och unga utsätts för, och som anmäls till socialtjänsten eller framkommer i olika undersökningar, skiljer sig åt mellan könen. Utsattheten för sexuellt våld förefaller vara högre bland flickor och utsattheten för vanvård förefaller vara högre bland pojkar. Riktade och samordnade åtgärder från socialtjänst, förskola, skola, hälso- och sjukvård samt polis behöver vidtas för att minska skillnaderna och öka likställdheten i staden så att alla barn skyddas från våld och att fler föräldrar ges stöd i sitt föräldraskap.

---

¹³⁷ Socialtjänstrappport (2016). *En beskrivning av socialtjänsten i Stockholm stad.*

¹³⁸ SOU (2017:112) *Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende.*

6. Rekommendationer och åtgärder

Barn behöver få sina grundläggande behov tillgodosedda för att må bra och utvecklas positivt. Att utsättas för våld som barn kan påverka hälsosituationen negativt på både kort och lång sikt samt även förutsättningarna att tillgodogöra sig en utbildning. Barn behöver utveckla en trygg anknytning till vuxna, få omvårdnad och skydd i en stabil och trygg miljö. Den primära tryggheten får de flesta barn av sina vårdnadshavare och andra närstående. De barn som inte får sina grundläggande behov tillgodosedda av sina föräldrar eller inte ges möjlighet att till exempel uttrycka egna känslor och upplevelser har rätt till stöd och hjälp från samhällets sida.

Alla barn i Sverige har lagstadgad rätt till en trygg uppväxt utan våld och kränkningar. Som första land i världen lagstiftade Sverige 1979 om förbud mot barnaga i hemmet och 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen. Om ett barn upplevt våld eller kränkningar har barnet lagstadgad rätt till skydd och stöd. Kommunens ansvar är att respektera, skydda och uppfylla dessa rättigheter och är skyldig att erbjuda skydd och stöd genom förebyggande, akuta, långsiktiga och uppföljande insatser och åtgärder.

I detta kapitel beskrivs rekommendationer och åtgärder som sammantaget syftar till att främja en trygg uppväxt med frihet från våld och kränkningar för alla barn och unga i Stockholms stad. Förevarande rapport gör dock inte anspråk på att täcka in alla frågor och områden som staden behöver arbeta med för att säkerställa en trygg uppväxt för alla barn och unga i staden. Flera av dessa berörs också inom ramen för hållbarhetskommissionens övriga arbete. Fokus i denna rapport är barn som upplever våld i hemmet. Hur stor andel barn som upplever våld i hemmet är svårt att fastställa och olika undersökningar ger olika resultat. På nationell nivå uppskattas att ungefär vart tionde barn någon gång har upplevt våld i hemmet.¹³⁹ Brå uppskattar att minst 150 000 barn bor i hushåll där det förekommer våld.¹⁴⁰ Även om gruppen förvisso är begränsad i storlek, kan denna rapport visa att våldet som dessa barn utsätts för får svåra konsekvenser på både kort och lång sikt och måste tas på stort allvar. Rekommendationerna och åtgärderna som redovisas i

---

¹³⁹ Jansson, S. och Jernbro, C. (2016). *Våld mot barn 2016 - En nationell kartläggning*.

¹⁴⁰ *Brott i nära relationer – En nationell kartläggning* (2014).

detta kapitel tar sikte på att förebygga våld och på insatser som stärker barnets ställning i processer som följer när våld eller kränkningar har skett.

U5.1 Stärk stadens förebyggande insatser för att förhindra att barn utsätts för våld

Preventiva insatser är viktiga för att förebygga att barn ska behöva uppleva våld i sina nära relationer. Det är viktigt att staden fortsätter att prioritera familjeorienterat stöd i samverkan med andra myndigheter och aktörer för att förebygga våld och att barn far illa hemma. Olika former av föräldrastödande insatser och arbete som syftar till att motivera våldsutövare att upphöra med våld har betydelse.

Många barn som upplever våld utsätts i det egna hemmet där samhället inte har insyn. Staden kan därför behöva utveckla arbetssätt som syftar till att stärka allmänhetens uppmärksamhet på barn i utsatta livssituationer. De allmännyttiga bostadsbolagen har utarbetat informationsmaterial som kan anslås i trapphus eller tvättstugor om vad man som boende kan göra för att hjälpa barn som man misstänker far illa. Detta arbete bör utvecklas och staden kan ta en aktiv roll i att föra dialog med privata fastighetsägare och hyresgästföreningar så att även boende som inte är hyresgäster i allmännyttan nås av dylik information. Stadens kampanj ”*Knacka på*” är en del i det förebyggande arbetet med att förhindra att barn bevittnar eller utsätts för våld.

Normförebyggande arbete behövs i ett tidigt skede för att våld aldrig ska uppstå. Kunskap om normer om maskulinitet och sexualitet och om fördomar är viktigt i det våldsförebyggande arbetet. Därför behöver staden utveckla det långsiktiga normförändrande arbetet i skolan, i syfte att förändra negativa normer kring manlighet som har koppling till våld.

U5.1.1 Åtgärd: *Erbjud såväl universella som riktade föräldrastödande insatser*

Beskrivning: Förebyggande generella föräldrastödande insatser är särskilt viktiga ur folkhälsosynpunkt då goda relationer mellan barnet och föräldrarna ökar möjligheterna till en god hälsa under hela livet. Förebyggande föräldrastöd kan erbjudas generellt och även anpassas till särskilt utsatta grupper, såsom familjer som lever i socioekonomisk utsatthet, nyanlända föräldrar och föräldrar till barn med funktionsnedsättning.

Pågående arbete: Socialnämnden och sju stadsdelsnämnder i ytterstaden har sökt och fått medel beviljat från Stockholms stads

sociala investeringsfond för projektet ”Stärkt tidigt stöd i samverkan – ytterstaden”. Projektet utvecklar stadens förebyggande och hälsofrämjande stöd till familjer med små barn i sju stadsdelsområden i ytterstaden i samverkan med den lokala hälsovården.

Stockholm stad bedriver familjerådgivning i egen regi och även kundval som innebär att stockholmarna kan välja mellan ett antal godkända utförare. PLUS är en enhet inom Framtid Stockholm som i samverkan med Länsstyrelsen i Stockholms län arbetar med att utveckla programmet *Föräldraskap i Sverige*. Programmet riktar sig till utrikes födda föräldrar med barn i åldern 0-18 år.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd genomförde projektet *Att vara förälder i Sverige* under perioden 2009-2014. Syftet var bland annat att ge förebyggande insatser till nyblivna föräldrar och nyanlända föräldrar som hade varit bosatta i Sverige en kortare tid.

Verksamheten permanentades och nämnden erbjuder fortfarande detta förebyggande stöd. Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsnämnd ger barnfamiljer stöd på Familjens hus. Det är en öppen mötesplats för föräldrar och barn. Familjens hus genomför olika aktiviteter som svarar upp mot föräldrarnas frågor och det finns också möjlighet att få ingå i föräldragrupper. Familjens hus erbjuder i samarbete med barnmorskemottagningen och barnavårdscentralen ett mer lättillgängligt och samordnat stöd till blivande föräldrar och barnfamiljer. Stockholm stad erbjuder också alla föräldrar föräldrastödsprogram som till exempel Komet och Alla barn i centrum (ABC) som syftar till att stärka relationen mellan barnet och föräldrarna.

Ansvarig: Socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna
Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.1.2 Åtgärd: Säkerställ att förebyggande insatser för våldsutövare erbjuds i hela staden

Beskrivning: Att utöva våld i hemmet mot en familjemedlem är ett brott som innebär en särskild utsatthet för den våldsutsatta eftersom brottet sker i hemmet som förutsätts vara en trygg miljö. Det är vanligt att våldsutövaren förnekar eller förminska våldet i sig eller dess konsekvenser. Våldsutövaren är därför oftast inte motiverad till att ta emot insatser. För att förstå sitt ansvar och konsekvenserna av våldet för barnet behöver våldsutövaren få ta del av barnets berättelse för att ändra sin inställning till att ta emot hjälp för att ändra sitt beteende. Trots att insatser för män som utövar våld i nära relation är ett av de främsta skydden för våldsutsatta kvinnor och barn, kan inte detta idag erbjudas inom alla stadsdelsnämnder.

Pågående arbete: Stödet för våldsutövare ser olika ut i staden. En del stadsnämnder erbjuder eget stöd till våldsutövare. I Stockholm

finns också Manscentrum, som är en fristående mottagning som drivs av en stiftelse vars inriktning är att erbjuda stöd till män i kris. Arbete pågår i staden med att inrätta fler relationsvårdscentrum utöver det som finns idag. Under år 2018 ska stadsdelsnämnderna inrätta fyra relationsvårdscentrum. Inom ramen för detta arbete planeras att kunna erbjuda fler män hjälp/behandling för våldsamhet och aggressivitet.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) vill se ett ökat fokus på våldsförebyggande arbete med våldsutövare. Regeringen har tillsatt en särskild utredare som ska analysera effekterna av insatser för män som utsätter närstående för våld. Utredaren ska också föreslå hur det återfallsförebyggande arbetet med våldsutövare kan utvecklas och stärkas.

Ansvarig: Socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.1.3 Åtgärd: Förebygg våld i hemmet genom aktiv samverkan med fastighetsägare och hyresgästföreningar

Beskrivning: Våld i hemmet uppmärksammas ibland av grannar som kan höra gräl, skrik, konflikter och våld. Stadens bostadsbolag ska bidra till att deras hyresgäster får tillgång till information om vad man som granne kan göra om man är orolig för att det förekommer våld i nära relation hos grannar. Oron kan gälla om en granne är utsatt för våld eller att ett barn far illa eller riskerar att fara illa. Stadens bostadsbolag ska också samverka med fastighets- och hyresgästföreningar. Det här arbetet behöver följas upp och utvärderas. Staden behöver också ha en dialog med de privata fastighetsägarna för att sprida detta arbetssätt till de privata fastighetsägarna.

Pågående arbete: Stadens allmännyttiga bostadsbolag har tillsammans tagit fram materialet ”Trygg där du bor”. Det är affischer som till exempel kan anslås i tvättstugan eller i trapphuset. Trygg där du bor handlar om trygghet mot bland annat brand, inbrott och om hot och våld. Stadens bostadsbolag har också gjort riktade insatser i bland annat i Rågsved och i Järvaområdet

Ansvarig: Stadens bostadsbolag och Socialnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.1.4 Åtgärd: Utveckla det långsiktigt normförändrande arbetet i skolan

Beskrivning: För att långsiktigt förebygga våld är det viktigt att sträva efter att förändra stereotypa könsnormer som kopplar samman maskulinitet och våldsutövande. Sådant arbete bedrivs idag i skolan genom program som ”Mentorer i våldsprevention” (MVP). Utvärderingar i USA har visat att deltagare i programmet får mindre sexistiska attityder, oftare ser olika former av våld som felaktiga

och blir mer benägna att ingripa konstruktivt som åskådare till olika situationer med våld. Skolverket har utvärderat MVP i Sverige och med försiktighet uttalat att MVP har potential att skapa en positiv utveckling. Eleverna på de medverkande skolorna uppmärksammar i högre utsträckning sitt eget och andras våldsbeteende.¹⁴¹ MUCF sammanfattar att utvärderingarna i USA visar att programmet påverkar deltagarna i positiv utveckling och att det kan vara en fungerande metod för att motverka våld bland unga.¹⁴² Även om programmet riktar sig till skolelever, är det möjligt att dessa mer kortsiktiga effekter också påverkar normer kring maskulinitet och våld senare i livet.

Pågående arbete: Under 2018 fortsätter implementeringen av metoden ”Mentorer i våldsprevention” (MVP) i staden för att förebygga våld. MVP är ett program för skolan, med mål att stoppa och förebygga pojkars och mäns våld. Ursprungligen kommer MVP från USA och programmet har översatts och anpassats efter svenska förhållanden. Programmet består av sju lektioner. Elever och lärare lär sig att ta ansvar för varandra och säga ifrån om de ser eller hör våld och kränkningar. Arbetet sker i samarbete mellan utbildningsnämnden, socialnämnden och polisen. Ett par skolor har börjat använda programmet Agera tillsammans (AT), som är en lektionsserie som vänder sig till elever i årskurs fyra. AT är ett material som har samma kärnkomponenter som i MVP, men anpassat till åldersgruppen 10 – 11 år. I AT lär sig eleverna utmana normer som finns runt omkring oss, öka sina kunskaper kring vad våld är samt även träna sig på att bli aktiva åskådare.

Ansvarig: Utbildningsnämnden tillsammans med socialnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.2 Säkerställ att handläggningen inom socialtjänsten är likställig, tillgänglig och präglas av ett barnrättsperspektiv

Barn som upplever våld är en prioriterad grupp inom socialtjänstens myndighetsutövning. Sedan 2014 ska socialtjänsten enligt Socialstyrelsens föreskrifter alltid inleda utredning enligt SoL vid misstanke om att ett barn utsatts för våld eller bevittnat våld. Socialtjänsten har en grannlaga uppgift i att säkerställa skyddet och stödet för barnet och den våldsutsatta föräldern på kort och lång sikt. Staden behöver bli bättre på att leva upp till dessa krav och framförallt utveckla stödet efter det att barnet är skyddat från fortsatt våld. När en anmälan inkommer ska socialtjänsten genast

---

¹⁴¹ Redovisning av uppdrag att utvärdera det våldsförebyggande programmet *Mentors in Violence Prevention* (2018).

¹⁴² *Före han slår – Om effektiva våldsförebyggande metoder med genusperspektiv* (2012).

göra en bedömning om barnet är i behov av omedelbart skydd, en så kallad skyddsbedömning. Barnets behov av skydd kan behöva övervägas flera gånger under en utredning. Staden behöver dessutom utveckla arbetet med att följa upp skyddsbedömningar under kvällar och helger.

De senaste åren har staden satsat omfattande resurser på att utbilda medarbetare och chefer om utsatthet för våld och socialtjänstens ansvar. På grund av hög personalomsättning finns det fortsatt stort behov av utbildning.

Likställigheten i staden behöver säkerställas genom att erbjuda likvärdiga insatser oavsett var i staden barnet bor. Det är vanligt förekommande att ett ärende där barn upplever våld i sin familj, handläggs på flera olika enheter. Ett nära samarbete krävs mellan olika myndighetsutövande enheter som till exempel barn- och ungdomsenheter, ekonomiskt bistånd och relationsvårdsteam. Ett sätt att nå likställighet i staden är att utöka så kallad samhandläggning och på så vis ta tillvara den kompetens som finns på flera enheter inom socialtjänsten. Samhandläggningen behöver tydligare präglas av ett barnrättsperspektiv.

U5.2.1 Åtgärd: *Genomför en kompetenssatsning för stärkt barnrättsperspektiv inom socialtjänsten*

Beskrivning: Barn har rätt till delaktighet genom att få information och möjlighet att komma till tals och bli lyssnade på. Därför behöver socialtjänsten i större utsträckning samtala med barn och erbjuda delaktighet i handläggningen av deras ärenden. Forskning visar att barns delaktighet sjunker under socialtjänstens handläggning genom de olika stadierna; förhandsbedömning, utredning och insats, vilket även bekräftas i socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskningar. Detta är i allra högsta grad oroväckande och kräver en ordentlig satsning för att säkerställa barnrättsperspektivet i denna typ av ärenden. Barnkonsekvensanalysen i utredningar som görs av handläggare inom våld i nära relationer, ska kartlägga hur socialtjänstens beslut och insatser till föräldern påverkar barnet. I utredningar till skydd eller stöd för barn ska barnet ges möjlighet att komma till tals och framföra sina behov av stöd och hjälp. Inom socialtjänsten behövs fördjupad kunskap om samtal med barn, hur man utreder och bedömer föräldraförmåga, och om riskbedömningar när barn har fortsatt boende eller umgänge med en förälder som utövat våld. Introduktionsutbildningen för nyanställda socialsekreterare inom barn och ungdomsvården bör utökas med ett sådant innehåll. Likaså bör introduktionsutbildningen riktad till handläggare inom

våld i nära relationer, socialpsykiatri, omsorgen om funktionsnedsatta etc. ses över och utökas i dessa avseenden. I framtagandet av denna rapport har det framkommit att det finns ett behov av att den sociala barn- och ungdomsvården behöver kunskap om möjligheten att till exempel sekretessbelägga uppgifter i barnets akt för våldsutövande vårdnadshavare. Det har också framkommit att stadens riktlinjer för handläggning av våld i nära relationer behöver förankras inom barn- och ungdomsvården. En utbildning för att ge fördjupad kunskap i gällande lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd kring barn som upplevt våld, dokumentation och sekretess bör genomföras för chefer och socialsekreterare inom den sociala barn- och ungdomsvården inklusive familjerätten.

Pågående arbete: Socialnämnden har påbörjat ett arbete med kompetenshöjandeåtgärder kring barnrättsperspektivet i socialtjänsten. Socialnämnden ansvarar också för stadens introduktionsutbildning för nyanställda socialsekreterare.

Ansvarig: Socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.2.2 Åtgärd: Genomför systematiska uppföljningar av utredningstiderna för barnavårdsutredningar

Beskrivning: En utredning av ett barns behov av skydd eller stöd enligt 11 kap. 1 § SoL får maximalt pågå under fyra månader men kan förlängas om det finns särskilda skäl. Skäl för förlängning av utredningstiden kan till exempel vara att socialtjänsten inväntar en barnpsykiatrisk utredning eller att det pågår en förundersökning. Hög ärendebelastning, personalomsättning eller handläggbyte är inte särskilda skäl. Att utredningen genomförs inom lagstadgad tid och att barnet får insatser vid behov är dels en fråga om rättssäkerhets och dels viktig för att upprätthålla förtroendet för socialtjänsten. Det har framkommit att utredningstiderna inte hålls och att det finns stora variationer i staden, varför det behövs systematiska uppföljningar av utredningstiderna behöver genomföras och analyseras för att relevanta åtgärder ska kunna sättas in för att avhjälpa bristen.

Pågående arbete: Andelen utredningar som pågått längre än de fyra lagstadgade månaderna skiljer sig åt mellan stadsdelsnämnderna och över tid. År 2016 hade i genomsnitt 41,5 procent av utredningarna pågått mer än fyra månader med en stor variation mellan olika stadsdelarnämnder – från 11 procent till 60 procent.¹⁴³ Stadsrevisionen har i en rapport från oktober 2017 redovisat en granskning av utredningstiderna inom IFO. Granskningen omfattar socialnämnden samt stadsdelsnämnderna Enskede-Årsta-Vantör, Hägersten-Liljeholmen, Hässelby-Vällingby och Södermalm.

---

¹⁴³ *Socialtjänstrappport (2016). En beskrivning av socialtjänsten i Stockholm stad.*

Stadsdelsnämnderna bedöms behöva utveckla sin styrning och uppföljning av handlägningsprocessen för att säkerställa att förhandsbedömningar och utredningar avseende barn och unga genomförs inom lagstadgad tid. Även vissa moment i handläggningen brister och behöver utvecklas för att säkerställa en rättssäker handläggning.¹⁴⁴

Ansvarig: Stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.2.3 Åtgärd: Följ upp skyddsbedömningar under kvällar och helger för barn som upplevt våld

Beskrivning: Det är inte ovanligt att det inkommer en anmälan om oro för att ett barn far illa eller riskerar att fara illa i slutet av dagen under socialtjänstens kontorstid. Anmälan kan komma från förskola eller skola efter att barnet berättat för personalen att det utsatts för våld och är rädd för att gå hem. I dessa situationer inleder socialtjänsten en utredning och gör genast en skyddsbedömning. Barnet kan ibland behöva placeras eller följa med sin vårdnadshavare till skyddat boende. Det är dock vanligare att barnet får gå hem efter att en skyddsbedömning har gjorts och socialtjänsten konstaterat att skyddet i nuläget är tillgodosett genom exempelvis att våldsutövaren inte är kvar i hemmet eller att en skyddsperson i den enskildes privata nätverk är där som stöd. I dessa situationer finns inte sällan ett behov av att under icke kontorstid följa upp skyddsbedömningen. Detta görs inte idag eller endast i liten utsträckning av socialjouren, som är behjälplig trots att det inte ingår i jourens uppdrag. Staden behöver tydliggöra ansvaret och utveckla arbetet med för att följa upp skyddsbedömningar av våldsutsatta barn på kvällar och helger för att säkra upp att barnet verkligen är skyddat på icke kontorstid.

Pågående arbete: Socialjouren har i vissa situationer möjlighet att följa upp stadsdelsnämndernas skyddsbedömningar, men planerade aktiviteter ligger inte inom socialjourens uppdrag.

Ansvarig: Socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.3 Stärk skyddet och stödet till barn som brottsoffer

Det befintliga stödet till barn som utsatts för våld i hemmet tillhandahålls i dagsläget av socialtjänsten via stadsdelsnämnderna och bland annat av socialnämndens verksamheter Barnahus Stockholm, Kriscentrum för kvinnor samt av Eurenii minne akut- och utredningshem. Det är viktigt att barnet erbjuds skydd och stöd

---

¹⁴⁴ Utredningstider inom Individ- och familjeomsorgen (2017).

på både kort och lång sikt bland annat för att inte utveckla psykisk ohälsa. När ett barn utsatts för våld och barnet förhörts av polisen är det vanligaste scenariot att barnet får komma hem till sina föräldrar samma dag. Det kan utgöra en risk för fortsatt utsatthet för våld. Skyddet för dessa barn behöver stärkas och stödinsatser behöver erbjudas. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Den vanligaste insatsen till familjer där det förekommit våld i nära relation är familjebehandling i öppenvård, riktad till föräldrarna. Staden behöver i större utsträckning rikta insatser också direkt till barnet, utöver Trappansamtal som ges i det akuta skedet. I situationer där båda vårdnadshavarna blir anhållna, placeras barnet antingen hos någon i familjens nätverk eller i jourhem för tillfällig vård. De barn som behöver fortsatt och stadigvarande vård och fostran utanför det egna hemmet, placeras vanligen i familjehem, där utgångspunkten är att försöka placera barnet inom nätverket. Jourhem och familjehem, inklusive nätverkshem, behöver få mer utbildning i bemötande av barn som upplevt trauma samt erbjudas stödinsatser under pågående placering, riktad till både barnet och de som tar hand om barnet, utöver handledning. Även stödinsatser vid placering av förälder med medföljande barn på skyddade boenden behöver utvecklas, liksom stödet till barn, unga och föräldrar efter avslutad placering.

U5.3.1 Åtgärd: Stärk skydd och stöd för barn och unga efter polisförhör vid misstanke om att de utsatts för brott

Beskrivning: Varje vecka förhörs cirka 25 barn och unga i egenskap av misstänkta brottsoffer på Barnahus Stockholm. Det vanligaste scenariot är att barnet efteråt får åka tillbaka till förskolan, skolan eller hemmet samma dag som barnet har förhörts. Socialtjänsten har då först gjort en skyddsbedömning om det är möjligt för barnet att komma hem och att skyddet är säkerställt. Vårdnadshavaren har en stark juridisk ställning i relation till barnet och utgångspunkten är att om det inte bedöms nödvändigt, undvika en separation mellan barn och förälder. Stödet från socialtjänsten till vårdnadshavarna och till direkt barnet i anslutning till att barnet förhörts behöver utvecklas då det är vanligt att familjerna befinner sig i kris efter att barnet har förhörts. Idag får merparten av vårdnadshavare och barn i staden inte det kvalificerade stöd som denna åtgärd förslår. I Huddinge och Södertälje har en modell för stärkt skydd efter polisförhör införts som med fördel kan prövas i Stockholm. Kortfattat innebär modellen att familjebehandlare påbörjar ett kris- och stödarbete i familjen samma dag som barnet eller vårdnadshavarna har förhörts.

Pågående arbete: Stadsdelsnämndernas myndighetsutövande

verksamheter för barn och unga samarbetar med Barnahus Stockholm. Detta samarbete behöver kompletteras med kompetens från stadsdelsnämndernas öppenvård som kan tillhandhålla stödinsatser för barn.

Ansvarig: Socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.3.2 Åtgärd: Utveckla vård- och behandlingsinsatserna som är direkt riktade till barn och unga som upplever våld i sin familj

Beskrivning: I socialtjänstinspektörernas granskning från november 2016 framkommer att den vanligaste insatsen efter våld i nära relationer där barn är inblandade är familjebehandling som i staden har visat sig ofta enbart innefatta samtal med föräldrarna. I endast ett fåtal ärenden inkluderas barnet i familjebehandlingen eller förekommer insatser direkt riktade till barnet. Insatserna till barn behöver utvecklas både vad gäller mer systematiskt arbete med risk- och skyddsbedömningar, uppföljningar av skyddet samt stödjande och behandlande insatser såsom KIBB, Kid's Club, Project Support och Traumafokuserad KBT. Det behöver också finnas en "insatstrappa" för barn som på grund av våldet har utvecklat en egen problematik och behöver hjälp som kräver barnpsykiatrisk kompetens från landstinget. Samtidigt måste barnet vara skyddat från fortsatt våld för att kunna ta emot insatserna på bästa sätt.

Pågående arbete: Flera stadsdelsnämnder använder insatsen Trappansamtal. Insatsen behöver kompletteras med vård- och behandlingsinsatser av olika slag då Trappansamtal är krissamtal.

Ansvarig: Socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.3.3 Åtgärd: Utveckla uppsökande behandlingsinsatser för utsatta föräldrar och barn

Beskrivning: Merparten av behandlingsinsatser i Stockholms stad för våldsutsatta föräldrar är behandling och stöd öppenvård i form av samtal. Många gånger kan det dock vara svårt för den våldsutsatta och ibland traumatiserade föräldern att ens ta sig till behandlingen, varför behandlingen i praktiken inte får avsedd effekt. I arbetet med framtagandet med denna rapport har det framkommit ett behov av att socialsekreterare i större utsträckning arbetar utåtriktat genom hembesök tillsammans med behandlare i öppenvården, i syfte att tillgängliggöra, matcha och utforma insatsen tillsammans med den enskilde, så att den enskilde blir mer motiverad och kan tillgodogöra sig behandlingen.

Pågående arbete: I stadsdelsnämnder som har öppenvård i egen regi finns funktioner i form av familjepedagoger alternativt familjestödare som tillsammans med familjebehandlare och socialsekreterare arbetar gemensamt för att stärka familjerna.

Övriga stadsdelsnämnder har möjlighet att upphandla motsvarande insatser.

Ansvarig: Stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.3.4 Åtgärd: Förstärk eftervården för föräldrar med barn vid avslutad placering på skyddat boende

Beskrivning: När en mamma placeras på skyddat boende och tar med sig sitt barn som hon är vårdnadshavare för, förändras en stor del av deras liv. Det är oftast början på en långvarig process som ofta innebär byte av bostad, byte av förskola eller skola för barnet, skilsmässa och ibland vårdnadskonflikt. I denna situation krävs ett nära samarbete med stadsdelsnämnden och bostadsförmedlingen gällande bostadssituationen. När mamman flyttar från det skyddade boendet uppstår ofta en känsla av tomhet. För många finns också stora svårigheter att få en egen bostad. Detta är en kritisk tidpunkt för mamman och barnet och det händer att mamman trots tidigare hot och våld går tillbaka till mannen för att det sociala livet blir så svårt på egen hand med byte av bostad, eventuellt försörjning och ensamt ansvar för barnet. Efter det skyddade boendet kan likaså många barn behöva fortsatt stöd i form av bearbetning av det trauma som våldet kan ha medfört och den förändrade livssituationen. Åtgärden syftar till att stärka eftervården och säkerställa övergången från det skyddade boendet till en ny socialt trygg livssituation för barn och förälder. Inom ramen för denna åtgärd behöver det inrymmas ett ökat kunskapsutbyte mellan de skyddade boendena och socialtjänsten för att förbättra eftervården.

Pågående arbete: Socialnämnden ska erbjuda insatser akut och på kort och lång sikt med utgångspunkt i den enskildes behov av skydd och stöd. När placeringen på skyddat boende avslutas samverkar de skyddade boendena med stadsdelsnämnderna och föräldern kring den fortsatta planeringen. Det kan till exempel gälla förmedling av kontakt med frivilligorganisationer och hjälp med myndighetskontakter. Stockholms stads bostadsförmedling har ansvar för, och beviljar eller avslår, ansökan om förtur till bostäder. En ansökan om förtur grundar sig på starka medicinska eller sociala skäl eller en allvarlig hotbild.

Ansvarig: Stadsdelsnämnderna och Bostadsförmedlingen i Stockholm AB

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U5.3.5 Åtgärd: Tillhandahåll utbildning och stöd till jourhem och familjehem i bemötandet av barn som upplevt trauma

Beskrivning: Barn som utsatts för våld eller bevittnat våld i nära relationer och som behöver placering utanför det egna hemmet kommer, om de placeras separat och inte följer med till ett skyddat

boende tillsammans med sin vårdnadshavare, som regel först till ett jourhem (om det inte finns en släkting eller annan närstående som kan ta hand om barnet), som tar emot barnet akut. För barnet innebär det att komma till en för barnet okänd familj samtidigt som det upplevt våld i sitt hem och därmed befinner sig i en extra utsatt social livssituation.

Om barnet behöver stadigvarande placering kan barnet antingen bli kvar i jourhemmet, om det godkänns som familjehem, eller omplaceras till ett familjehem för stadigvarande vård och fostran. Jourhem och familjehem har generellt sett inte fördjupade kunskaper om trauma vilket behövs om barnet de ska ta hand om exempelvis har upplevt våld. Jourhem och familjehem, inklusive nätverkshem, kan ha erfarenhet av att ta emot barn och unga i svåra omständigheter, men deras kompetens i bemötande av barn och unga som bär på traumatiska upplevelser såsom våld och övergrepp är begränsade.

Pågående arbete: Stadens jourhem och familjehem får grundutbildning utifrån uppdraget att vårda och fostra ett barn, om barns utvecklingsbehov, att stödja relationer mellan barnet och deras familj, att ge barnet tillgång till trygga relationer livet ut och att arbeta som medlem i ett professionellt team. De erbjuds även fortbildning utifrån specifika frågor samt handledning och annat stöd.

Ansvarig: Socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

7. Referenslista

Böcker

Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015). Socialstyrelsen. Stockholm.

Utreda barn och unga, handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen (2015). Socialstyrelsen. Stockholm.

Rapporter

Anmälda brott. Slutlig statistik för 2016 (2017). Brottsförebyggande rådet. Stockholm.

Backlund, Å. Wiklund, S. Östberg, F. (2018). *Signs-of-Safety i praktiken – En studie om användning i Stockholms län (Konferensrapport)*. FoU Södertörn. Stockholm.

Barn som upplevt våld (2016). Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning. Socialförvaltningen. Stockholms stad.

Barn som upplevt våld (2017). Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning. Socialförvaltningen. Stockholms stad.

Brott i nära relationer – En nationell kartläggning (2014). Brottsförebyggande rådet. Stockholm.

Brottsoffer och deras närstående – Socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp (2012). Socialstyrelsen. Stockholm.

Dags att prata om sexuella övergrepp – handledning till skolans personal (2017). Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stockholm.

Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet (2011). Brottsförebyggande rådet. Stockholm.

Det gäller en av fem – fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014 (2015). Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stockholm.

Eriksson, M. (2017). *Barn och våld: Fördjupningsstudie*. Institutionen för socialvetenskap. Ersta Sköndal Bräcke Högskola.

Före han slår – Om effektiva våldsförebyggande metoder med genusperspektiv (2012). Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. Stockholm.

Heimer, M. Näsman, E. och Palme, J. (2017). *Rättighetsbärare eller problembärare, Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stockholm.

Hester, M.; Pearson, C.; Harwin, N. med Abrahams, H. (2006) *Making an Impact. Children and Domestic Violence – a Reader. 2*. Upplagan. London: Jessica Kingsley Publishers.

Insatser för bättre psykisk och fysisk hälsa hos familjehemsplacerade barn. (2017). Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). SBU-rapport nr 265. ISBN 978-91-88437-07-5. SBU. Stockholm.

Janson, S. (2001). *Barn och misshandel : en rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet* (91-38-21411-3). Socialdepartementet. Stockholm.

Jansson, S. och Jernbro, C. (2016). *Våld mot barn 2016*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stockholm.

Kitzmann, K. M., Gaylord, N. K., Holt, A. R., & Kenny, E. D. (2003). *Child witnesses to domestic violence: A meta-analytic review*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71(2), 339-352.

Medicinska och psykologiska metoder för att förebygga sexuella övergrepp mot barn. En systematisk litteraturöversikt (2011). Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. Stockholm.

Kjellgren, C., Nilsson, D., Svedin C. G., (2013). *Child Physical Abuse – Experiences of Combined Treatment for Children and their Parents: A Pilot Study*.

Rapport (2017). *Stockholms stads barnombudsman*. Stadsledningskontoret. Stockholms stad.

Samverka för barns bästa – en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer (2013). Socialstyrelsen. Stockholm.

Socialtjänstrapport (2016). *En beskrivning av socialtjänsten i Stockholm stad*. Socialförvaltningen. Stockholms stad.

Utredningstider inom Individ- och familjeomsorgen nr 7, 2017, projektrapport från Stadsrevisionen, Dnr: 3.1.3-92/2017 (2017). Revisionskontoret. Stockholm stad.

Årsredovisning Stockholm stad (2016). Stadsledningskontoret. Stockholm stad.

Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse. En systematisk översikt och utvärdering inklusive ekonomiska och etiska aspekter (2018). Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. Stockholm.

Övrigt material

Allmänna råd om tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (1997). Socialstyrelsen. Stockholm.

Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare (2014). Socialstyrelsen. Stockholm.

Annerbäck, E. M., Wingren, G., Svedin, C. G., & Gustafsson, P. A. (2010). Prevalence and characteristics of child physical abuse in Sweden—findings from a population - based youth survey. Acta Paediatrica, 99(8), 1229-1236.

Bartel, P. Borum, R. och Forth, A. (2002). Structured Assessment of violence risk in youth (SAVRY). Centrum för våldsprevention Karolinska institutet. Stockholm.

Förenata nationernas konvention om barnets rättigheter.

PM om förtur och hot i nära relationer (2017). Bostadsförmedlingen. Stockholm stad.

Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022 (2017). Stadsledningskontoret. Stockholm stad.

Redovisning av uppdrag att utvärdera det våldsförebyggande programmet Mentors in Violence Prevention, Dnr: 2015:518 (2018). Skolverket. Stockholm.

Regeringens proposition (2012/13:10). Stärkt stöd och skydd för barn och unga.

Riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden inom Individ och familjeomsorgen (2014). Socialförvaltningen. Stockholm stad.

Socialstyrelsens författningssamling (2014). *Våld i nära relationer*. Socialstyrelsen. Stockholm.

Socialtjänstlag (2001:453).

SOU (2001:72). *Barnmisshandel – att förebygga och åtgärda*.

SOU (2017:112) *Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende*.

Stockholms stads budget (2018). Ett Stockholm för alla. Stadsledningskontoret. Stockholm stad.

Stockholms stads program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2020 (2016). Socialförvaltningen. Stockholm stad.

Stödmaterial (2015) för samverkan mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan. (Dnr: SoN 3.1.1-237/2015). Socialförvaltningen. Stockholm stad.

Vision 2040 – Ett Stockholm för alla, Utlåtande 2017:5 RI (Dnr: 119-1401/2015). Stadsledningskontoret. Stockholm Stad.

Verksamhetsberättelse VB (2016) för socialnämnden, tjänsteutlåtande (Dnr: 1.3.1-812/2017). Socialförvaltningen. Stockholms stad.

Våld i nära relationer (2014). Riktlinjer för handläggning inom Stockholms stads socialtjänst. Socialförvaltningen. Stockholms stad.

Våld i nära relationer bland unga (2018). Brottsförebyggande rådet. Stockholm.

Wickström, M. Höglund, B., Larsson, M., Lundgren, M. (2017). *Increased risk for mental illness, injuries, and violence in children born to mothers with intellectual disability: A register study in Sweden during 1999–2012*. Child Abuse & Neglect 65 (2017) 124–131.

Elektronisk källa:

<http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/valdsutsatthet-och-sarskild-sarbarhet/ungdomars-utsatthet-for-vald/>

<https://polisen.se/Lagar-och-regler/Om-olika-brott/Sexualbrott/>

<https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/barnmisshandel.html>

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/hedersrelaterad-problematik>

ODS: Områdesdatasystem, <https://ods.stockholm.se/>

Sociala system (2017).

Stockholmsenkäten (2016). Resultat bearbetat i datorprogrammet SPSS för statistisk analys.

Trygghetsmätningen (2017). Resultat bearbetat i datorprogrammet SPSS för statistisk analys.

www.hedersfortryck.se

www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/statistik/

www.skolverket.se

8. Bilaga

Eriksson, M. (2017). *Barn och våld: Fördjupningsstudie*.
Institutionen för socialvetenskap. Ersta Sköndal Bräcke Högskola.

